

ΑΗΜΕΤ UZUN*

Ο ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ Ο ΤΕΠΕΛΕΝΛΗΣ ΚΑΙ Η ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ ΤΟΥ

Μετάφραση από τα τουρκικά: Γιώργος Σύρμας**

Ο 18ος αιώνας αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα περιόδου κατά την οποία τα αποτελέσματα ραγδαίων εξελίξεων επέφεραν μια σειρά από δραματικά γεγονότα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Στην περίοδο αυτή, την οποία ο İber Ortaylı χαρακτήρισε ως «τον πιο μακρύ αιώνα της αυτοκρατορίας», εντάθηκε η πολιτική αστάθεια ειδικά στην περιοχή των Βαλκανίων: ενδυναμώνονταν τα κινήματα ανεξαρτησίας ενώ η κεντρική εξουσία βρέθηκε μπροστά στην πραγματικότητα της κυριαρχίας των τοπικών αρχόντων (αγιάν). Οι εκκαθαριστικές τάσεις με σκοπό την ενίσχυση της κεντρικής εξουσίας στην εποχή του Μαχμούτ Β', αν και χρησιμοποιήθηκαν ευρέως με σκοπό την διαφύλαξη της πολιτικής σταθερότητας από το τοπικό στοιχείο, είχαν ενισχύσει τους δυνατούς αυτούς τοπικούς ηγεμόνες. Ο Αλή Πασάς ο Τεπελενλής είναι ένα ενδιαφέρον παράδειγμα με το οποίο θα μπορούσαμε να ελέγξουμε την κρατική αυτή πολιτική κατά την προαναφερθείσα περίοδο. Ο Αλή Πασάς που για πολλά χρόνια δρούσε ως «ο μόνος διοικητής» μιας ευρύτερης γεωγραφικής έκτασης στην περιοχή της Αλβανίας και της Ελλάδας, παρά τις πολλές γνωστές πιέσεις από την κεντρική εξουσία, πέτυχε την διατήρηση της εξουσίας του με κοινοποιήσεις της αφοσίωσης του στην Κωνσταντινούπολη, συνεχείς προσφορές δώρων και ενίοτε συμμετοχές σε στρατιωτικές εκστρατείες της αυτοκρατορίας δεχόμενος από την πλευρά του κράτους μόνο «προειδοποιήσεις και συστάσεις». Ωστόσο, την εποχή που η δύναμη του Αλή Πασά είχε φτάσει στο ζενίθ και οι βουλές της Κωνσταντινούπολης είχαν αρχίσει να αλλάζουν, οι προσπάθειες να ενισχυθεί

---

* Cumhuriyet Üniversitesi, Τμήμα Οικονομίας και Διοίκησης.

** Ο Γιώργος Σύρμας είναι μεταπτυχιακός φοιτητής της Τουρκολογίας στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης.

ξανά ο συγκεντρωτισμός στην Αυτοκρατορία γρήγορα απέδωσαν: κάτω από τέτοιες συνθήκες, η αναδιαμόρφωση των κινήσεων του Αλή ήταν αναπόφευκτη.

Η περιπετειώδης ζωή του Αλή Πασά στα οθωμανικά Βαλκάνια, ακόμη και στο πλαίσιο της εμφάνισης εντεινόμενων διαμαχών μεταξύ των λαϊκών μαζών και των τοπικών αρχόντων κατά τα τελευταία χρόνια της Αυτοκρατορίας σ' αυτήν κυρίως την περιοχή προβάλλει ως ένα αξιόλογο θέμα έρευνας. Άλλωστε, ειδικά από ξένους μελετητές, η ζωή του έχει ερευνηθεί αρκετά. Ένα μέρος από αυτές τις μελέτες υπάρχει σε γραπτά περιηγητών ή αξιωματούχων που έζησαν την ίδια εποχή με τον Αλή. Ανάμεσά τους πρέπει να ξεχωρίσουμε το *Travels in Greece and Albania* (Λονδίνο 1830) του Άγγλου T. S. Hughes και το *Voyage on More* (Παρίσι 1805) του Γάλλου Fr. Rouqueville. Επίσης, πολλές είναι οι μελέτες που παρέχουν έμμεσες πληροφορίες σχετικά με τη ζωή του ενώ περιορισμένα είναι τα έργα για τον Αλή στην τουρκική γλώσσα. Δίπλα στις μελέτες των Niyazi Ahmet Banoğlu και Ahmet Müfit, σε περίοπτη θέση βρίσκονται οι μεταφράσεις του Murat Belge από τον William Palmer και του A. Kemali Aksüt από τον Remerand. Παρόλο που σε ορισμένα από τα έργα αυτά η ζωή του Αλή Πασά εξιστορείται με τρόπο μυθιστορηματικό, σε όλα βρίσκουμε σημαντικές πληροφορίες. Εξάλλου έχει γίνει ακαδημαϊκή έρευνα αξιοποιώντας αρχαιακό υλικό σχετικό με τον Αλή Πασά και την επανάσταση στην Πελοπόννησο¹. Η ακαδημαϊκή αυτή έρευνα παρέχει γνώσεις σχετικά με τη ζωή του Αλή Πασά, τις σχέσεις που είχε με το εξωτερικό, την αποστασία του και τέλος την επανάσταση στην Πελοπόννησο. Παρά την πολύπλευρη ακαδημαϊκή ενασχόληση Τούρκων αλλά και ξένων μελετητών με τη ζωή του Αλή Πασά, δεν έχουν εξαντληθεί τα περιθώρια έρευνας για θέματα όπως είναι η περιουσία που αποτελούσε την πηγή της ισχύος του, το πώς απέκτησε αυτήν την περιουσία και με ποιο τρόπο χρησιμοποιήθηκε αυτή από το οθωμανικό κράτος μετά τον εξόντωσή του. Σε αυτό λοιπόν το άρθρο, με αντικείμενο έρευνας τη ζωή του Αλή Πασά, επιχειρείται μια προσέγγιση των συγκεκριμένων θεμάτων. Το βασικό υλικό που χρησιμοποιήθηκε αποτελείται από σχετικά με το ερευνητικό αντικείμενο σωζόμενα έγγραφα και κατάστιχα του Οθωμανικού Πρωθυπουργικού Αρχείου (Başbakanlık Osmanlı Arşivi). Παράλληλα αξιοποιήθηκαν και άλλα έργα σχετικά με τη ζωή του Αλή Πασά.

---

¹ Hamiyet Sezer, *Tepedelenli Ali Paşa İsyanı*, Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, Άγκυρα 1995.

Τα πρώτα χρόνια του Αλή Πασά και η γενική κατάσταση στην Αλβανία

Ανάμεσα σε διαφορετικές εκτιμήσεις που έχουν γίνει σχετικά με το πότε γεννήθηκε ο Αλή Πασάς, η ευρύτερα αποδεκτή αναφέρει ως έτος γέννησής του το 1744. Εξαιτίας της μοναδικότητας του ονόματος μιας οικογένειας που μετανάστευσε από την Ανατολία στη Ρούμελη και εγκαταστάθηκε στο Τεπελένι, υπάρχουν ισχυρισμοί που τον θέλουν Τούρκο. Εντούτοις οι ισχυρισμοί αυτοί είναι αβάσιμοι αφού στην πραγματικότητα είναι αποδεδειγμένο ότι καταγόταν από τη νότια Αλβανία². Όποια και να ήταν η καταγωγή του, ο Αλή είχε γεννηθεί και μεγαλώσει σε μία περίοδο που οι Αλβανοί τοπικοί άρχοντες αμφισβητούσαν τις υποχρεώσεις τους απέναντι στο Σουλτάνο και είχαν αρχίσει να αποκτούν μεγάλες εκτάσεις γης με αποτέλεσμα οι ντόπιοι αγρότες να χάνουν μέρα με τη μέρα τα χωράφια τους και να καταλήγουν κολίγοι στα νέα τσιφλίκια που δημιουργούνταν³. Και όντως από το τέλος του 17^{ου} αιώνα, με την αρχή της παρακμής της αυτοκρατορίας και την άνοδο νέων δυνάμεων στη Ευρώπη, η κυριαρχία του οθωμανικού κράτους στα Βαλκάνια αποδυναμώθηκε και η δύναμη των τοπικών ηγεμόνων παρουσίασε σημαντική άνοδο. Το κράτος μάλιστα, είχε αρχίσει ήδη να επιτρέπει τη συγκρότηση περιορισμένων εξουσιών μέσα στην ίδια του την επικράτεια, δίνοντας φεουδαρχικούς τίτλους όπως αυτών του πασά, του μπέη και του αγά σε ιδιοκτήτες μεγάλων εκτάσεων γης και αρχηγούς φυλών πιστών στο Ισλάμ που συνεργάζονταν μαζί του⁴. Δεν θα μπορούσαμε να πούμε βέβαια ότι οι μικρές αυτές τοπικές μονάδες ήταν εξολοκλήρου ανεξάρτητες. Στην πραγματικότητα αυτού του είδους η διοικητική δομή στα Βαλκάνια υποστηριζόταν και από το κράτος. Και αυτό γιατί το κράτος καλλιεργούσε σκοπίμως πνεύμα ανταγωνισμού μεταξύ των προαναφερθέντων αρχόντων και φεουδαρχών εμποδίζοντας έτσι μια πιθανή συνένωση των δυνάμεών τους εναντίον της κεντρικής εξουσίας. Το οθωμανικό κράτος, αν και χρησιμοποίησε επιτυχώς για πολλά χρόνια αυτήν την πρακτική που θύμιζε την πολιτική του «διαίρει και βασίλευε», δεν μπόρεσε να εξουδετερώσει την πλειονότητα των αντιπάλων του όπως ήταν και ο Αλή Πασάς και να παρεμποδίσει την εμφάνιση ενός ηγεμόνα όπως αυτού, ο οποίος επρόκειτο να αποκτήσει πολύ μεγάλη ισχύ.

² Odysseus, *Turkey in Europe*, Λονδίνο 1900, 402.

³ Stefanaq Pollo, Arben Puto, *The History of Albania*, Λονδίνο 1981, 91.

⁴ Edwin E. Jacques, *The Albanians: An Ethnic History from Prehistoric Times to the Present*, Λονδίνο 1995, 249.

Αυτή η διαδικασία που ξεκίνησε τον 18^ο αιώνα και συνεχίστηκε τον 19^ο άνοιξε το δρόμο για τη διάλυση του τιμαριωτικού συστήματος που ίσχυε παλαιότερα στην Αλβανία καθώς και τη γέννηση μιας φεουδαρχικής τάξης απαλλαγμένης από τη δέσμευση στρατιωτικών υποχρεώσεων⁵. Με άλλα λόγια, οι τοπικοί άρχοντες που ξεκίνησαν τις φεουδαρχικές πρακτικές άρχισαν να μετατρέπουν τις εκτάσεις γης που είχαν υπό τον έλεγχό τους σε ατομική τους ιδιοκτησία. Έτσι, εμφανίστηκαν μέσα σε εκτάσεις γης που ανήκαν στο κράτος ιδιωτικές φεουδαρχικές γαίες με το όνομα «τσιφλίκια»⁶. Αρχικά τα τσιφλίκια ήταν περιορισμένης έκτασης. Ωστόσο, οι φεουδάρχες αγοράζοντας τη γη των φτωχών αγροτών και των λιγότερο ισχυρών προυχόντων αποκτούσαν με τον καιρό ολοένα και πιο μεγάλη ιδιωτική περιουσία⁷. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι αυτή η ταχύτατη διαδικασία επικράτησης του θεσμού των τσιφλικιών έβλαψε περισσότερο τους αγρότες. Διότι με τις καινούριες συνθήκες οι αγρότες υποχρεώθηκαν σε ενοικίαση της γης ή σε εργασία υπό το καθεστώς του κολίγου. Την ίδια στιγμή οι πρόσοδοι των φεουδαρχών αυξάνονταν. Έτσι, ένας κάτοχος τσιφλικιού έπαιρνε ενίοτε το ένα τρίτο από τα έσοδα όσων εργάζονταν σε αυτό, ενώ καμιά φορά καρπώνονταν ακόμη και το μισό των εσόδων. Αυτό το κέρδος αποτελούσε πηγή ενός πολύ πιο προνομιακού εισοδήματος σε σύγκριση με αυτό που έπαιρνε ένας τιμαριούχος από το λαό⁸.

Παράλληλα με τη εξάπλωση του θεσμού των τσιφλικιών εντάθηκαν και οι προσπάθειες πολλών μεγαλογαιοκτημόνων να αυξήσουν τις περιουσίες τους: οι Αλβανοί προύχοντες ανταγωνίζονταν για να εδραιώσουν την πολιτική και οικονομική τους ανωτερότητα. Έτσι, όχι μόνο δημιουργήθηκαν έχθρες που άνοιγαν το δρόμο στην αναρχία αλλά δημιουργήθηκε και ένα περιβάλλον συγκρούσεων και αυθαιρεσίας. Μέσα σε ένα τέτοιο περιβάλλον που διήρκησε μερικές δεκαετίες, οι φεουδάρχες με σκοπό τη διεύρυνση της σφαίρας επιρροής τους προέβησαν σε εκτεταμένες μετατροπές εκτάσεων σε τσιφλίκια καθώς και σε ληλασίες και σφαγές σε βάρος μεγάλων χωριών· στρατολόγησαν ένοπλες ομάδες και χρησιμοποίησαν την τρομοκρατία μέσω αυτών. Παρά τις συνεχείς τους προσπάθειες εναντίον αυτών των

---

⁵ *Albania: General Information*, Τίρανα 1984, 26-27.

⁶ Ramadan Marmullaku, *Albania and the Albanians*, Λονδίνο 1975, 17-19.

⁷ Anton Lagoechi, *The Albanians: Europe's Forgotten Survivors*, Λονδίνο 1977, 33.

⁸ Pollo, Puto, *ό.π.*, 91. Πρέπει να γίνει σαφές ότι η διαδικασία επικράτησης των τσιφλικιών που περιγράφεται εδώ αποσκοπούσε σε μια αναδιοργάνωση για τη εξασφάλιση της αύξησης της γεωργικής παραγωγή παρά σε μια κίνηση για την καλύτερευση της ζωής των αγροτών. Η εξάπλωση των τσιφλικιών σήμαινε στην πραγματικότητα επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης των χωρικών προς όφελος των μεγαλογαιοκτημόνων.

ομάδων, αγρότες και χωρικοί δεν κατάφεραν να διασώσουν τις περιουσίες τους: οι κάτοικοι μεγάλων χωριών αναγκάστηκαν να πληρώνουν στους φεουδάρχες μεγάλο μέρος των εσόδων τους⁹. Το τελευταίο τέταρτο του 18^{ου} αιώνα, κατά το τέλος της διαμάχης των τοπικών αρχόντων για την εδραίωση της επιρροής τους, εμφανίστηκαν δύο ισχυρά «πασαλίκια»: το Πασαλίκι της Σκόδρας με διοικητή τον Μεχμέτ Μπουσάτι και το Πασαλίκι των Ιωαννίνων υπό τη διοίκηση του Αλή Πασά του Τεπελενλή.

Τα πασαλίκια δεν αντιστοιχούσαν σε ξεχωριστές μονάδες του οθωμανικού διοικητικού συστήματος, ωστόσο μπορούν να θεωρηθούν πολιτικές οντότητες που είχαν ντε φάκτο υπό την διοίκησή τους μια γεωγραφική περιοχή του κράτους και ένα ημιανεξάρτητο χαρακτήρα στο εσωτερικό του. Οι διοικητές των πασαλικιών υπόκειντο απευθείας στο Σουλτάνο αφού οι εξουσίες των πασάδων ορίζονταν χάρη στο κράτος και το Σουλτάνο¹⁰. Άλλωστε, μπορούσαν να δρουν ως διοικητές ενός ανεξάρτητου κράτους περιορισμένου στα δικά τους γεωγραφικά όρια αναγνωρίζοντας ξεχωριστά την εξουσία του Σουλτάνου και αποστέλλοντας δώρα και φόρους στην Κωνσταντινούπολη.

Ο Αλή Πασάς ο Τεπελενλής πέρασε τα πρώτα χρόνια της ζωής του μέσα στο περιβάλλον αναρχίας και συγκρούσεων που περιγράφηκε παραπάνω. Ο πατέρας του πέθανε όταν αυτός ήταν εννέα χρονών και έτσι ανατράφηκε από τη μητέρα του Χάνκο [= Χάμκο], μια άπληστη και μοχθηρή γυναίκα. Ο Αλή σε νεαρή ηλικία εισήλθε στην υπηρεσία των ισχυρότερων πασάδων της περιοχής. Πρώτα υπηρέτησε κοντά στον Πασά του Ευρίπου και στη συνέχεια διπλά στον Κουρτ Πασά του Μπερατίου. Αργότερα, απομακρύνθηκε από τον Κουρτ Πασά και βρέθηκε δίπλα στον Καπλάν Πασά του Δελβίνου. Στα 1768 παντρεύτηκε την κόρη του Καπλάν Πασά. Πριν περάσει πολύς καιρός, και για να αποκτήσει τη επιρροή και θέση του πεθερού του, ο Αλή με ένα σωρό δολοπλοκίες έφτασε στο στόχο του. Αφού εξόντωσε τον πεθερό του ήλπιζε ότι θα έπαιρνε τη θέση του αλλά μόλις ο γιος του Καπλάν ο Αλή διορίστηκε διοικητής στο Δέλβινο, οι προσδοκίες του διαψεύστηκαν¹¹.

---

⁹ Ibid, 93-94.

¹⁰ Marmullaku, *ό.π.*, 18.

¹¹ William Palmer, *Yanya Sultanı* (μετάφραση στα τουρκικά: Murat Belge), Κωνσταντινούπολη 1997, 19-23.

Η άνοδος του Αλή Πασά

Ο Αλή Πασάς είχε καταφέρει να εξασφαλίσει μια συνεχώς αυξανόμενη ισχυρή επιρροή γύρω από δράσεις που αναλάμβανε στο πλευρό του Κουρτ και του Καπλάν Πασά. Ο Αλή συχνά συμμετείχε σε διαμάχες μεταξύ φεουδαρχών αλλά επειδή γενικά έπαιρνε το μέρος του Σουλτάνου, είχε τραβήξει την προσοχή της Κωνσταντινούπολης. Στα 1785 διορίστηκε διοικητής στο Δέλβινο και απέκτησε τον τίτλο του πασά. Ένα χρόνο μετά έγινε διοικητής σαντζακιού. Γρήγορα εδραίωσε το καθεστώς του στην περιοχή πολεμώντας ληστές και άτακτους επιδρομείς και ο Σουλτάνος του παραχώρησε την αρχηγεία των φυλακίων της Τοσκερίας (Νότιας Αλβανίας) και της Ηπείρου¹².

Ο πιο σημαντικός στόχος του Αλή Πασά την εποχή εκείνη ήταν η πόλη των Ιωαννίνων. Σε μια σημαντική και πλούσια πόλη όπως ήταν τα Γιάννενα η οικονομική δραστηριότητα είχε αυξηθεί αρκετά. Ο αριθμός των εμπόρων και των τεχνιτών ήταν μεγάλος. Παρά τις προσπάθειες πολλών φεουδαρχών να θέσουν την πόλη υπό την κυριαρχία τους, στα 1788 ο έλεγχος της πόλης περνάει στα χέρια του Αλή Πασά. Ακολούθως, με ένα φερμάνι της η Υψηλή Πύλη επικύρωσε την κυριαρχία του¹³. Αφού εξασφάλισε τη διοίκηση των Ιωαννίνων και την αρχηγεία των φυλακίων της περιοχής, ο Αλή Πασάς συμμετείχε σε εκστρατείες του κράτους αναλαμβάνοντας ως διοικητής της Ρούμελης σημαντικό ρόλο στην καταστολή ορεινών εξεγέρσεων, εκμεταλλευόμενος την πείρα από προηγούμενες εκστρατείες όπως ο πόλεμος του 1789 εναντίον Ρωσίας και Αυστρίας και η καταστολή της εξέγερσης που ξέσπασε στη Σερβία ένα χρόνο αργότερα¹⁴.

Ο Αλή Πασάς από τη μια πλευρά ενεργούσε με σκοπό να διατηρήσει τις καλές του σχέσεις με την Υψηλή Πύλη και από την άλλη κάθε φορά που του δινόταν η ευκαιρία οργάνωνε επιχειρήσεις εναντίον γειτονικών περιοχών. Όπως ακριβώς έγινε όταν μεταξύ των ετών 1789-1791, δράττοντας της ευκαιρίας του πολέμου της Αυτοκρατορίας με τη Ρωσία και την Αυστρία, επιτέθηκε στη νότια Αλβανία (Τοσκερία) και σε άλλες περιοχές και επέβαλε την κυριαρχία του. Όμως, μετά το τέλος του πολέμου και για να μην προκαλέσει την αντίδραση του Σουλτάνου

¹² Pollo, Puto, *ό.π.*, 99.

¹³ *Ibid*, 99.

¹⁴ M. Cavid Baysun, Ali Paşa (Tepedelenli), *İslam Ansiklopedisi*, τ. 1, Κωνσταντινούπολη 1993, 343. Hamiyet Sezer, 107. Για έγγραφο σχετικό με την πρόθεση του Αλή Πασά να βοηθήσει για την προστασία του πληθυσμού της περιοχής από τους ληστές βλ. BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi) Cev. Dah. 1570, 1214/1799-1800.

σταμάτησε τις επιθέσεις του¹⁵. Παράλληλα, ο Αλή Πασάς δεν άφηνε να χαθεί η παραμικρή ευκαιρία συνεχών φιλόδοξων επιχειρήσεων με στόχο να εκδικηθεί τους εχθρούς του, να αυξήσει τα πλούτη του και να επεκτείνει την εξουσία του. Στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, ταυτόχρονα με την εμφάνιση της γαλλικής απειλής για την Οθωμανική Αυτοκρατορία, ο Αλή άρχισε ξανά τις επεκτατικές του επιχειρήσεις. Τα προηγούμενα χρόνια είχε επιδοθεί σε μια μακρά σειρά από αιματηρές συγκρούσεις με τους ορθόδοξους χριστιανούς του Σουλίου που του αντιστέκονταν. Οι συγκρούσεις διήρκησαν χρόνια λόγω της πολεμικής ικανότητας των Σουλιωτών και της μορφολογίας του εδάφους της περιοχής βασικό χαρακτηριστικό της οποίας ήταν τα βουνά. Αποτέλεσμα του πολέμου ήταν η σφαγή μεγάλου μέρους του πληθυσμού του Σουλίου και η μετακίνηση πολλών Σουλιωτών στην Πάργα και την Κέρκυρα. Στη συνέχεια ο Αλή Πασάς κατέλαβε την Πρέβεζα που είχαν υπό την κατοχή τους οι Γάλλοι (1798) αποκτώντας έτσι τον τίτλο του βεζίρη¹⁶.

Η επιρροή και εξουσία του Αλή μεγάλωνε μέρα με τη μέρα. Ωστόσο, η εξολόθρευση των αντιπάλων του, που ήταν και ο πιο σημαντικός του στόχος, δεν είχε ακόμα επιτευχθεί. Ο Μουσταφά Πασάς στο Δέλβινο και ο Ιμπραήμ Πασάς στο Μπεράτι πρόβαλαν ως τα σημαντικότερα εμπόδια για την εξάπλωση της κυριαρχίας του. Η Πύλη, με σκοπό να παρεμποδίσει τις συμμαχίες των τοπικών ηγεμόνων και οδηγώντας πάντα τον ένα σε σύγκρουση με τον άλλο¹⁷, υποστήριζε τον Ιμπραήμ Πασά χρησιμοποιώντας τον ως εμπόδιο στην επεκτατική απειλή του Αλή. Ο πλούτος και η γονιμότητα της γης που κατείχε ο Ιμπραήμ Πασάς όμως, καθώς και οι δυνατότητες ανάπτυξης του εμπορίου στην περιοχή του, αποτελούσαν ακόμα μεγαλύτερη πρόκληση για τον Αλή. Έτσι, Ο Αλή έχοντας καταρχήν παντρέψει τους δυο γιους του με τις κόρες του Ιμπραήμ Πασά αποκτώντας συγγένεια μαζί του, έστειλε εναντίον του στρατεύματα ενώ είχε ήδη αποδυναμώσει σε μεγάλο βαθμό τον αντίπαλο στρατό χρηματίζοντας τον. Ο Ιμπραήμ Πασάς κατέφυγε στην Αυλώνα, ζήτησε βοήθεια από τους Γάλλους αλλά δεν κατάφερε να την πάρει. Ο Αλή Πασάς χρησιμοποίησε τις επαφές αυτές του Ιμπραήμ Πασά με τη Γαλλία ως δικαιολογία για τον εξουδετερώσει διαδίδοντας φήμες περί προδοσίας του. Ο Αλή επιτέθηκε στην Αυλώνα, μετέφερε τον Ιμπραήμ Πασά στα Γιάννενα και τον κράτησε φυλακισμένο μέχρι τον θάνατό του. Με αυτόν τον τρόπο κατάφερε να αναδειχτεί ως ο νέος

---

¹⁵ Pollo, Puto, ό.π., 100.

¹⁶ Baysun, ό.π., 344.

¹⁷ Stavro Skendi, *Albania*, Λονδίνο, 7.

ηγεμόνας στο Μπεράτι και την Αυλώνα, περιφέρειες που κατακτήθηκαν περισσότερο με τη δύναμη του χρήματος παρά των όπλων¹⁸.

Αν και οι πράξεις του Αλή Πασά εναντίον του Ιμπραήμ που είχε κάποιο γόητρο στην Πύλη εξόργισαν τον Σουλτάνο, αυτός δεν ασχολήθηκε περαιτέρω με το θέμα επειδή βρισκόταν σε πόλεμο με τη Ρωσία εκείνη την περίοδο. Ο Αλή διόρισε διοικητή της Αυλώνας τον γιο του, Μουχτάρ. Όταν κλήθηκε να συμμετάσχει στην εκστρατεία που ξεκινούσε εναντίον των Ρώσων εκείνη την περίοδο, προβάλλοντας ως δικαιολογία την προχωρημένη του ηλικία και τη βεβαρημένη κατάσταση της υγείας του, δεν εκτέλεσε τη διαταγή αλλά επειδή ακριβώς ενεργούσε με γνώμονα τις καλές σχέσεις με την Πύλη, έστειλε τους γιους του Μουχτάρ και Βελή.

Ο Αλή Πασάς έστειλε στρατεύματα και στο Δέλβινο προκειμένου να εξοντώσει και τον άλλο του εχθρό τον Μουσταφά Πασά. Στα 1811, και ενώ η πόλη παραδίδεται, ο Μουσταφά Πασάς διαφεύγει στο Γαρδίκι όπου ζούσαν παραδοσιακοί εχθροί του Αλή. Μετά κι από αυτό ο Αλή Πασάς λεηλάτησε εξολοκλήρου την περιοχή σφαγιάζοντας ανελέητα τους κατοίκους του Γαρδικίου¹⁹.

Στο εξής ο Αλή θα έχει τον πρώτο λόγο στην περιοχή. Η ηγεμονική του περιφέρεια περιέκλειε ολόκληρη την Νότια Αλβανία, τη Θεσσαλία και την Ήπειρο εκτός από την Πάργα. Η τέτοιας έκτασης ενδυνάμωση της ισχύος του προβλημάτιζε αρκετά την Πύλη και συχνά πρόβαλε ως προειδοποίηση στο πρόσωπό του. Είναι αλήθεια ότι θα μπορούσαν να παρθούν αυστηρότερα μέτρα εναντίον του Αλή Πασά αλλά φαίνεται ότι η κεντρική εξουσία που πολεμούσε να καταστείλει τη σερβική επανάσταση είχε αφήσει το πρόβλημα αυτό για αργότερα.

Οι σχέσεις του Αλή Πασά με χώρες του εξωτερικού

Ο Αλή Πασάς αφού επέκτεινε την επιρροή του σε μια ευρύτερη περιοχή ενέτεινε τις προσπάθειές του για την άσκηση μιας όσο το δυνατόν ανεξάρτητης εξωτερικής πολιτικής. Η εξωτερική του πολιτική δεν στηριζόταν σε μια οποιαδήποτε αρχή αλλά εδραίωνε όλες τις σχέσεις του με το εξωτερικό έχοντας ως βάση το προσωπικό του συμφέρον. Άλλαξε αιφνιδιαστικά τους στόχους του ανάλογα με τις εκάστοτε ευνοϊκές γι αυτόν συγκυρίες και γενικά επεδίωκε να βρίσκεται στο πλευρό των νικητών. Για

¹⁸ Palmer, *ό.π.*, 116-117. Baysun, *ό.π.*, 345.

¹⁹ Palmer, *ό.π.*, 123-127.

παράδειγμα, την ίδια στιγμή που προσκαλούσε σε γεύμα τον Άγγλο στρατηγό Όσβαλντ εκφράζοντας την στήριξή του στους Άγγλους, σχεδίαζε μαζί με τον Γάλλο πρεσβευτή Πουκεβίλ την αποστολή στρατιωτικής βοήθειας προς τους Γάλλους που είχαν καταλάβει τη Λευκάδα²⁰. Αυτή του η συμπεριφορά σκιαγραφούσε μια γενικότερη κατάσταση. Με λίγα λόγια, βασικά του χαρακτηριστικά όπως η υποκρισία, η ωμότητα, η απειθαρχία και η απεριόριστη απληστία ήταν αρκετά ώστε να τον ωθήσουν σε σύναψη σχέσεων με το εξωτερικό και το εσωτερικό, αποσκοπώντας στην εξυπηρέτηση ιδιοτελών συμφερόντων²¹.

Ο Αλή Πασάς είχε οικοδομήσει τις πρώτες του στενές σχέσεις με τη Γαλλία μετά την κατάληψη της Αιγύπτου. Η αλήθεια είναι ότι και η Γαλλία επιθυμούσε να έχει καλές σχέσεις με τον Αλή διότι με αυτόν τον τρόπο, δυσχεραίνοντας την επικυριαρχία των Τούρκων στα Βαλκάνια, επεδίωκε ταυτόχρονα την ευκολότερη επίτευξη των στόχων της στην Αίγυπτο και την παρεμπόδιση της πολιτικής των εχθρών της των Ρώσων. Δεν είναι τυχαίο ότι ο Ναπολέων είχε πει στο στρατηγό του, Τζεντίλι: «Αυτός ο Πασάς (ο Αλή) που επικρατεί έναντι όλων των αντιπάλων του δρα προς όφελος της δημοκρατίας μας και επομένως μπορεί να γίνει ένας άξιος πρίγκιπας στην υπηρεσία της»²². Την ίδια στιγμή ο Αλή υπολόγιζε στην οικειοποίηση εδαφών που είχε καταλάβει η Γαλλία και το ελάχιστο που στόχευε ήταν η προσάρτηση της Πάργας και της Κέρκυρας στην επικράτειά του²³. Πέρα από αυτό όμως, ο φόβος μιας ενδεχόμενης κίνησης του Σουλτάνου εναντίον του ωθούσε τον Αλή σε συνεχή αναζήτηση συμμάχων στο εξωτερικό. Όταν ξεκίνησε ο γαλλορωσικός πόλεμος του 1806 ο Αλή επεδίωξε τη σύναψη καλών σχέσεων με τη Γαλλία. Ο Ναπολέων του είχε υποσχεθεί ότι θα του παραχωρούσε την Κέρκυρα αν κατάφερνε να την αποσπάσει από τους Ρώσους. Έτσι, κοινοποιώντας τη συμμαχία του με τους Γάλλους, ο Αλή επιτέθηκε στα Επτάνησα και συγκρούστηκε σφοδρά με τα ρωσικά στρατεύματα. Στα 1807 ο Αλή απαίτησε από τον Ναπολέοντα να κρατήσει το λόγο του σχετικά με την παραχώρηση της Κέρκυρας. Ο Ναπολέων όμως αρνήθηκε και κράτησε υπό τον έλεγχό του την Κέρκυρα όπως και τα υπόλοιπα νησιά. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα τη ρήξη στις σχέσεις με τη Γαλλία²⁴ και ο Αλή για να μπορέσει να εκπληρώσει τις φιλοδοξίες του επιδόθηκε σε κινήσεις για την προσέγγιση της Αγγλίας. Αυτή τη

---

²⁰ Ibid, 115.

²¹ Constantine A. Chekrezi, *Albania: Past and Present*, New York 1919, 43-44.

²² E. E. Jacques, *ό.π.*, 249.

²³ Sezer, *ό.π.*, 107.

²⁴ Pollo-Puto, *ό.π.*, 101.

φορά σκοπός του ήταν να καταλάβει την Πάργα και τα Ιόνια Νησιά με τη βοήθεια των Άγγλων. Μετά από μακροχρόνιες προσπάθειες, μόλις στα 1819 και με καταβολή αποζημίωσης, στάθηκε δυνατή η παράδοση της Πάργας από τους Άγγλους στον Αλή²⁵.

Οι σχέσεις του Αλή Πασά με την Κωνσταντινούπολη

Η λογική που κατεύθυνε τις σχέσεις του Αλή Πασά με την Κωνσταντινούπολη ήταν πολύ διαφορετική από αυτήν που κατεύθυνε τις σχέσεις του με το εξωτερικό: Προσπαθούσε να διατηρήσει τις σχέσεις του με την κυβέρνηση χωρίς να βλάπτει τους στόχους που ήθελε να πραγματοποιήσει. Και αυτό γιατί σκεφτόταν πως έχοντας καλές σχέσεις με την Πύλη θα πραγματοποιούσε τις φιλοδοξίες του στην περιοχή. Οι καλές σχέσεις με την Πύλη συνδέονταν πρώτα απ' όλα με την αναγνώριση της εξουσίας του Σουλτάνου και τη συνεχή αποστολή δώρων και χρημάτων προερχόμενων από τη φορολογία. Αφού εκπλήρωνε αυτά του τα καθήκοντα μπορούσε να κινείται με απόλυτη άνεση στην περιοχή· στρατολογούσε ή αποστράτευε, έκανε πόλεμο ή συνθηκολογούσε και όριζε τα ποσά των φόρων²⁶. Γρήγορα, χρησιμοποιούσε την εξουσία του με τρόπο απόλυτο μέσα στα γεωγραφικά όρια του πασαλικιού του ενώ πλήρωνε το αντίτιμό της με υπερβολικά ποσά που έστελνε στην Κωνσταντινούπολη.

Μπορούμε να πούμε ότι η συμπεριφορά του Αλή απέναντι στην Πύλη ήταν περισσότερο θερμή τα πρώτα χρόνια με σκοπό την εξάπλωση της κυριαρχίας του στην περιφέρειά του. Έτσι, βρισκόταν πάντα στο πλευρό της κεντρικής εξουσίας στην όποια διαμάχη της με τους τοπικούς φεουδάρχες, ανελίχθηκε πολύ γρήγορα αναλαμβάνοντας σημαντικό ρόλο στην οργάνωση των φυλακίων και τελικά απέκτησε και τον τίτλο του αρχηγού των φυλακίων. Κάθε φορά που το κράτος απαιτούσε τη συμμετοχή του σε εκστρατείες, ο Αλή Πασάς, αν και δεν το επιθυμούσε, ακολουθούσε τις διαταγές ή έστελνε τους γιούς του. Κατά περιόδους άλλαζαν οι απαιτήσεις του κράτους απέναντί του. Για παράδειγμα, αφού διορίστηκε διοικητής των σαντζακίων Ιωαννίνων και Τρικάλων, του ζητήθηκε να αγοράσει από τις περιοχές της επικράτειάς του δημητριακά που χρειαζόταν η Κωνσταντινούπολη και

---

²⁵ Baysun, *ό.π.*, 345.

²⁶ Palmer, *ό.π.*, 45.

εξασφαλίζοντας τα κατάλληλα πλοία για την μεταφορά τους να τα στείλει στην πρωτεύουσα²⁷. Απ' όλα αυτά φυσικά δεν θα πρέπει να θεωρήσουμε ότι ο Αλή ακολουθούσε πιστά κάθε επιθυμία της Πύλης. Ο Αλή εκπλήρωνε τις επιθυμίες της κεντρικής εξουσίας αποφεύγοντας να πάρει σαφή θέση και παίρνοντας αφήφιστα τις ενέργειές του στα όρια της επικράτειάς του· πέραν τούτου, έκανε αυτό που ήθελε ακόμα και αν ήταν αντίθετο με τα αιτήματα της Πύλης. Για παράδειγμα, αν και του είχε παραχωρηθεί η Επιτήρηση των Φυλακίων «με σκοπό τη προστασία των ραγιάδων» και τη «αποτροπή της όποιας ζημιάς στην περιουσία όλων»²⁸, ήταν σαφές ότι ο Αλή χρησιμοποιούσε την εξουσία του αυτή για να πλουτίζει ολοένα και περισσότερο μέσω της καταπίεσης του λαού. Με λίγα λόγια, με την ανάληψη αυτών των καθηκόντων από τον Αλή, ένας κλέφτης με την επισημότητα ενός αξιώματος διαδέχτηκε τους πολλούς ανεπίσημους, εξουπηρεσιακούς κλέφτες²⁹.

Η Πύλη ήταν οπωσδήποτε αντίθετη στην υπερβολική αύξηση της ισχύος του Αλή Πασά. Έτσι, φαίνεται ότι προσπάθησε να χρησιμοποιήσει εναντίον του Αλή έναν ισχυρό άντρα, τον διοικητή της Αυλώνας Ιμπραήμ Πασά, πράγμα που ενδείκνυτο για την πολιτική του «διαίρει και βασίλευε». Ακόμα και όσες φορές ανακοινώθηκε μέσα από επίσημα έγγραφα ότι θα στέλνονταν «μεσολαβητές από την πλευρά του Κράτους με σκοπό την επίλυση των διαφορών»³⁰ μεταξύ του Ιμπραήμ και του Αλή Πασά, είναι σαφές ότι η κεντρική εξουσία δεν επιθυμούσε να βάλει τέλος στην αντιπαλότητα των δύο πασάδων. Και μάλιστα, η στάση της Πύλης φαίνεται να ευνοούσε τον Ιμπραήμ Πασά. Διότι η ολοένα αυξανόμενη επιθετική πολιτική του Αλή καθώς και η άνοδος της οικονομικής και στρατιωτικής του ισχύος προβλημάτιζε την Κωνσταντινούπολη που φοβόταν μια ενδεχόμενη στροφή του εναντίον της³¹.

---

²⁷ ΒΟΑ, ΗΗ 29895, 1224/1809. Φαίνεται ότι ο Αλή προχωρούσε καμιά φορά σε προσωπικές διαπραγματεύσεις με την Πύλη για θέματα που αφορούσαν απαιτήσεις της απ' αυτόν. Για παράδειγμα, στα 1227/1812 σε ένα έγγραφο που έστειλε στην πρωτεύουσα δήλωνε ότι θα ενίσχυε τη στρατιωτική βοήθεια σε περίπτωση που του παραχωρούνταν το σαντζάκι των Τρικάλων (ΗΗ 20984, 1227/1812).

²⁸ Cev. Dah. 1060, ;

²⁹ Palmer, *ό.π.*, 57.

³⁰ ΗΗ 21093, 1225/1810.

³¹ Palmer, *ό.π.*, 83.

Η ρήξη στις σχέσεις με την Πύλη

Ο Αλή Πασάς, όσο ενίσχυε τη δύναμή του τόσο περισσότερο αποδέσμευε τις κινήσεις του από τις επιθυμίες της Πύλης. Είχε προχωρήσει σε πολλά πράγματα χωρίς την έγκριση της Κωνσταντινούπολης και συνέχιζε να δρα κατ' αυτόν τον τρόπο. Μια σειρά από ενέργειες επέφεραν τη ρήξη στις σχέσεις του Αλή Πασά με την Πύλη: η σφαγιασμός των Σουλιωτών, η φυλάκιση του Ιμπραήμ Πασά και η κατάληψη του Μπερατίου και της Αυλώνας, η κήρυξη πολέμου σε περιοχές που εποφθαλμιούσε, οι προσωπικές επαφές με ξένες δυνάμεις και η συμφωνίες του με αυτές, ο παράνομος πλουτισμός, η συγκέντρωση τεράστιας περιουσίας, η υποστήριξη εχθρών του οθωμανικού κράτους, η εκτέλεση των κεντρικών διαταγών «όποτε αυτός επιθυμούσε» και οι καταπιέσεις που υφίστατο ο λαός από τους γιους του. Η σιωπηρή στάση της Κωνσταντινούπολης απέναντι στις αναρίθμητες παράνομες ενέργειες του Αλή συνδεόταν εν μέρει με τη συχνή εμπλοκή του κράτους σε πολέμους και επιχειρήσεις για την καταστολή εξεγέρσεων και είχε τη βάση της στην αποφυγή της σύγκρουσης με ένα δυνατό ηγεμόνα όπως ήταν αυτός. Ωστόσο, ήταν σημαντική και η διττή στάση του Αλή Πασά απέναντι στην Κωνσταντινούπολη. Με άλλα λόγια, φαινόταν πως ο Αλή υπάκουγε στην Πύλη· στην πραγματικότητα όμως έκανε αυτό που ήθελε και παρουσίαζε τελείως διαφορετικές τις πράξεις του στην Κωνσταντινούπολη. Για παράδειγμα, μετά τη φυλάκιση του Ιμπραήμ Πασά και με φήμες γύρω από την εκτέλεση του να πλανώνται στην Κωνσταντινούπολη, εστάλη στα Γιάννενα αξιωματούχος με σκοπό τη διαλεύκανση της υπόθεσης· ο Αλή όρισε συνάντηση του αξιωματούχου και του Ιμπραήμ σε πολυτελές δωμάτιο και αφού του πρόσφερε δώρα και εξέφρασε ανοιχτά την υποταγή του στο Σουλτάνο, τον έστειλε πίσω³².

Παρά τις προσπάθειες να παρουσιάζει τις πράξεις του διαφορετικές, συνέχιζαν να είναι συχνές οι διαμαρτυρίες κατά του Αλή στην Πύλη. Ακόμα και κατά τη γνώμη του Σουλτάνου υποκινείται ένα είδος αρνητικής προπαγάνδας εναντίον της Πύλης ενώ και ο ανώτερος αξιωματούχος της αυτοκρατορικής φρουράς Ισμαήλ Πάσο Μπέη, ένας από τους παλιούς εχθρούς του Αλή, φτάνοντας στην Κωνσταντινούπολη ξεκίνησε να στρέφει την κοινή γνώμη εναντίον του. Λίγο αργότερα ο Ισμαήλ Πάσο Μπέη θα ασκήσει σημαντική επιρροή στο Παλάτι, θα κερδίσει τη συμπάθεια του

---

³² Ibid, 130.

Χαλέτ Εφέντη και εκμεταλλευόμενος την αποδοχή του από το Σουλτάνο θα τον ενημερώνει σχετικά με τις κινήσεις του Αλή Πασά.

Δίχως να παραμείνει απλός θεατής των γεγονότων ο Αλή έστειλε στην Κωνσταντινούπολη δυο ειδικά εκπαιδευμένους άντρες με σκοπό να σκοτώσουν τον Ισμαήλ Πάσο. Στις αρχές του 1820 έγινε η απόπειρα δολοφονίας του Ισμαήλ Μπέη αλλά απέτυχε. Ο ένας από τους δράστες συνελήφθη και στην ανάκριση ομολόγησε ότι είχαν σταλεί από τον Αλή Πασά. Αυτό ήταν και η σταγόνα που ξεχείλισε το ποτήρι³³. Έτσι, ο Σουλτάνος που σκεφτόταν από καιρό την τιμωρία του Αλή πέρασε στη δράση και αφού πρώτα τον απομάκρυνε από την εποπτεία των δερβενίων, διόρισε στη θέση του το διοικητή του σαντζακιού των Τρικάλων Σουλεϊμάν Πασά. Στο μεταξύ ανέθεσε τη διοίκηση των σαντζακιών της Οχρίδας και του Ελμπασάν στο διοικητή της Σκόδρας Μουσταφά Πασά και το σαντζάκι της Ναυπάκτου που μέχρι τότε ήλεγχε ο Βελή Πασάς στον Πεχλιβάν Πασά της Πρέβεζας. Επίσης, με «επίσημη επιστολή» (tahrirat) από το κέντρο είχε ζητηθεί από τους κατά τόπους διοικητές να είναι προσεκτικοί απέναντι σε αναταραχές που ενδεχομένως να προκαλέσει ο Αλή Πασάς καθώς και να προσφέρουν αν χρειαστεί στρατιωτική βοήθεια για την περιφρούρηση των φυλακίων στο διορισμένο για την επιτήρησή τους Σουλεϊμάν Πασά. Πέρα από αυτό είχαν σταλεί κατάσκοποι για να βολιδοσκοπήσουν την κατάσταση στην περιοχή της Αλβανίας και των Τρικάλων³⁴. Ο Σουλτάνος επίσης, χωρίς να στείλει αμέσως στρατό κατά του Αλή, του ζήτησε να πάει μαζί με τους γιους του στο Τεπελένι και να εγκατασταθεί εκεί. Κάνοντας σαφές ότι αποσπάται από αυτόν ο έλεγχος του σαντζακιού των Ιωαννίνων, κοινοποιήθηκε στον Αλή Πασά ότι δεν θα βλάπτονταν η ζωή και η περιουσία του σε περίπτωση που απομάκρυνε τους ανθρώπους του από τα φυλάκια και τις υπόλοιπες θέσεις της περιφέρειάς του³⁵.

Η Πύλη δεν ήλπιζε και πολύ στην τήρηση των αποφάσεων αυτών από τον Αλή Πασά. Γι αυτό το λόγο είχαν ξεκινήσει διάφορες προετοιμασίες για μια πιθανή επίθεση εναντίον του. Αλλά και ο Αλή Πασάς είχε ξεκινήσει εκτεταμένες

---

³³ Μέχρι τη στιγμή εκείνη επιδείχτηκε ανοχή απέναντι στον Αλή Πασά λόγω των προθέσεων απόδοσης χάριτος και εξαιτίας του αξιώματος του βεζίρη το οποίο έφερε παρά «την τόση του αισχροτήτα που ήταν ασύμβατη με το θέλημα του Θεού και τα οφέλη από τον ισλαμικό νόμο και το κήρυγμα του Προφήτη Μωάμεθ» αλλά και παρά την επιμονή του «σε κάθε λογής κακόβουλες και προδοτικές κινήσεις που έβλαπταν το λαό και προκαλούσαν αναστάτωση στο εσωτερικό του κράτους» ωστόσο αυτός «αντίθετα, μην αναγνωρίζοντας την αξία αυτού του προνομίου και συνωμοτώντας μέρα με τη μέρα» και κυρίως αυτή τη φορά «μετά τη συνωμοσία ακόμα και κατά του εκλαμπρότατου αρχηγού του Χαλιφάτου και κάτοχο του αξιώματος του Σουλτάνου, έπρεπε να μπει στη θέση του απαλλαγμένος απ' την όποια ανοχή και συγχώρεση» (HH 21046, 1235/1819-20).

³⁴ HH 21046, 1235/1819-20· 21032.A, 1235/1819-20.

³⁵ Sezer, *ό.π.*, 109.

προσπάθειες για να προστατέψει τον εαυτό του. Καθώς ερχόταν σε διάσταση με τους γιους του, προέβη σε τριήμερες διαπραγματεύσεις και ακολούθως αποφασίστηκε η επίθεση του Μουχτάρ Πασά με πολυάριθμο στρατό στο Μπεράτι και του Βελή με 15.000 άντρες στην Πρέβεζα. Στο μεταξύ ο Αλή Πασάς έχτισε τείχη και άνοιξε μεγάλες τάφρους στα προάστια των Ιωαννίνων. Επιπλέον είχε χτίσει πύργους στο υψίπεδο της Μόροβα. Ο Αλή Πασάς είχε συγκεντρώσει ισχυρές στρατιωτικές δυνάμεις στα βουνά των Τρικάλων, από την πλευρά των Αγράφων, της Λαμίας και της Λειβαδιάς καθώς επίσης και στο κάστρο της Ναυπάκτου³⁶. Εκτός αυτού, ο Τεπελενλής είχε επιδοθεί και σε μια έντονη προσπάθεια να εξασφαλίσει στήριξη από το εξωτερικό. Δεν μπόρεσε ωστόσο να εξασφαλίσει τη βοήθεια που επιθυμούσε. Η Ρωσία δεν ήταν διατεθειμένη να παραβεί τις αρχές που είχε ορίσει η διάσκεψη της Βιέννης στα 1818. Από την άλλη πλευρά η Αγγλία είχε προτείνει στον Αλή συνδιαλλαγή με το Σουλτάνο. Έτσι ο Αλή επεδίωξε συνεργασία με τους Έλληνες που ήταν έτοιμοι για ξεσηκωμό. Ξεκίνησε να έχει συναντήσεις με μέλη της «Φιλικής Εταιρίας» που αντιπροσώπευε το επαναστατικό κίνημα των Ελλήνων και εξασφάλισε πολιτική και υλική στήριξη από την οργάνωση. Οι διακεκριμένοι αρχηγοί της Ελληνικής Επανάστασης είχαν υπάρξει στρατηγοί του Αλή· μεγάλη στήριξη στον ξεσηκωμό είχε προσφέρει και ο στόλος που βρισκόταν στο νησί του Αλή Πασά³⁷. Με αυτόν τον τρόπο ο Αλή Πασάς είχε σκοπό είτε να απομακρύνει την προσοχή του Σουλτάνου από το πρόσωπό του και να την στρέψει στην Ελληνική Επανάσταση είτε να σωθεί επωφελούμενος της επιτυχίας των Ελλήνων. Την ίδια στιγμή οι Έλληνες ήταν έτοιμοι να στηρίξουν τον Αλή. Μέχρι και το 1821 5.000-7.000 Έλληνες πολεμιστές είχαν ήδη περιέλθει στις τάξεις του Αλή Πασά³⁸. Αλλά η στήριξη των Ελλήνων στον Αλή δεν αποτελούσε φυσικά έκφραση αγάπης· πήγαζε από την επιθυμία να αυξήσουν τις πιθανότητες επιτυχίας της επανάστασης εγκλωβίζοντας τόσο τις δυνάμεις του Αλή όσο και του Σουλτάνου στην Αλβανία και έτσι να αποτινάξουν την οθωμανική κυριαρχία³⁹.

Ο Αλή Πασάς προχωρώντας από τη μία πλευρά σε αυτού του είδους τις προετοιμασίες και από την άλλη πλευρά στέλνοντας επιστολές στην Πύλη δήλωνε ότι θα εκτελούσε τις επιβεβλημένες διαταγές και ζητούσε χάρη. Με μια επιστολή του στην Πύλη δήλωνε ότι απέσυρε τους ανθρώπους του από τα σαντζάκια του

³⁶ HH 21034.F, 1235/1819-20.

³⁷ J. Swire, *Albania: A Rise of Kingdom*, Λονδίνο 1929, 20.

³⁸ James Pettifor, *Albania*, Λονδίνο 1954, 31.

³⁹ Polo – Putto, *ό.π.*, 103· Palmer, *ό.π.*, 184.

Ελμπασάν, της Θεσσαλονίκης και της Εύβοιας όπως ήθελε ο Σουλτάνος, ότι δεν υπήρχε άνθρωπος του στα σαντζάκια της Οχρίδας και του Πασά και ότι πιο πριν είχε αποσύρει την πλειονότητα των ανθρώπων του από τα Τρίκαλα αναφέροντας εντούτοις ότι τον καθυστέρωσε μια ομάδα αντρών από τα τσιφλίκια του Τιρνάβου και του Μπουγιούκιοϊ του καζά της Λάρισας που εργάζονταν κάθε χρόνο για τις ανάγκες των στρατιωτών που βρίσκονταν στον πύργο της Πρέβεζας. Ο Αλή Πασάς ζητούσε να γίνει δεκτή η συγγνώμη του λέγοντας «από την άλλη μεριά, με τι τρόπο άραγε ενεργώ άμεσα προς επιχειρήσεις που θα με καταδικάσουν σε αυτόν και τον άλλο κόσμο όντας ανέκαθεν με την απαιτούμενη ευθύτητα και αφοσίωσή μου ένας από τους περήφανους και άσπιλους δούλους σου μεταξύ των ομοίως υπάκουων δούλων σου; Ας γίνει η απομάκρυνση των ανθρώπων μου από τα Τρίκαλα και αν ακόμα έρθει διαταγή να απομακρυνθούν και οι άνθρωποι του οίκου μου, από τις πρώτες μου σκέψεις είναι να πράξω αμέσως υπάκουα και χωρίς καθυστέρηση· και από την άλλη πλευρά, επειδή γνωρίζω ότι μόνο με την υψηλή μεσολάβηση του αφέντη μου θα επέλθει η σωτηρία της ταπεινότητάς μου, στο εξής δεν είναι δυνατό να επιχειρηθούν κακόβουλες κινήσεις των δούλων σου ενάντια στο καθεστώς της υποταγής τους· καθώς είναι φανερό ότι τα γεγονότα και παραπτώματα που ακούστηκαν από διάφορες πλευρές προκαλούν καχυποψία και αναταραχή, για όνομα του Θεού, λυπήσου τους δούλους σου, και για την απάλειψη της καχυποψίας που αντιμετωπίζω προσεύχομαι μέρα νύχτα προσδοκώντας απόλυτη ασφάλεια...»⁴⁰.

Ο Αλή Πασάς την ίδια ώρα που ζητούσε με αυτόν τον τρόπο συγχώρεση, συνέχιζε τις αμυντικές του προετοιμασίες. Αντίθετα με ό,τι υποστήριζε, οι άντρες του δεν είχαν εγκαταλείψει ακόμα τα φυλάκια. Όλα αυτά δήλωναν ανοιχτά την αποστασία του. Γι αυτόν το λόγο ο Σουλτάνος ανακάλεσε όλες τις αρμοδιότητες και όλους τους τίτλους του Αλή και απαίτησε από αυτόν να έρθει εντός σαράντα ημερών στην Κωνσταντινούπολη και να δώσει εξηγήσεις. Ο Αλή δεν υπάκουσε ούτε αυτή τη διαταγή. Έτσι, εκδόθηκε φετβά για την εκτέλεση του Αλή Πασά και «...η αιτία έκδοσης του αυτοκρατορικού φετβά ήταν η εκτέλεση και ο αφανισμός με οποιοδήποτε τρόπο του προαναφερθέντος πασά, η αποδοχή της απόφασης απ' όλη του την οικογένεια χωρίς αναζήτηση αιτιών...» και αποφασίστηκε «...η άμεση και

---

⁴⁰ HH 21017, 1235/1819-20. Ο Αλή με σκοπό να τα μεταφέρει στο κέντρο, είχε πει σε έναν τάταρο που του είχε σταλεί την ίδια περίοδο από την Κωνσταντινούπολη τα εξής: «... σε προσκυνώ μεγάλε μας βεζίρη, δείξε οίκτο απέναντι στην άθλια κατάσταση στην οποία βρίσκομαι, έφτασα τα ογδόντα μου χρόνια, υπό την ηγεμονική σου προστασία η ζωή μου πέρασε γεμάτη απολαύσεις, τώρα αυτά μου τα χρόνια με σκοτώνουν, δείξε έλεος...» (HH 21026, 1235/1829-20).

μετ' επιμονής εκπλήρωση της αυτοκρατορικής διαταγής και επιθυμίας με οποιοδήποτε μέσο...»⁴¹.

Η αρχή των επιχειρήσεων κατά του Αλή Πασά και η εξόντωσή του

Ο Αλή Πασάς ήταν ήδη επικηρυγμένος. Έπρεπε να γίνει καθετί δυνατό για την εξόντωσή του. Ο Σουλτάνος προκειμένου να λυθούν τα όποια προβλήματα αποφάσισε πρώτα απ' όλα να στείλει στα Γιάννενα στρατό 20.000 αντρών με επικεφαλής τον Ισμαήλ Πασά. Ακόμα προετοίμασε για υποστήριξη και ένα στόλο. Ο Πασάς της Σκόδρας Μουσταφά Μπουσάτι διατάχτηκε να προσφέρει βοήθεια επίσης. Εκτός αυτού η Πύλη έπαιρνε μέτρα για την αποδυνάμωση όσων βρίσκονταν γύρω από τον Αλή. Το πιο σημαντικό από τα μέτρα αυτά η ήταν ένδειξη ανοχής και ελέους σε όσους από τη μεριά του Αλή προσχωρούσαν στο στρατόπεδο του Σουλτάνου, ενώ διαφορετικά θα επέρχεται ολική καταστροφή της περιουσίας τους. Το μέτρο αυτό είχε παρθεί για να απομακρύνει ειδικά τους Τόσκηδες Αλβανούς από τον Αλή Πασά. Μάλιστα, είχε ζητηθεί η και η ανακοίνωση του μέτρου σε περιοχές όπου διέμεναν συγγενείς των Τόσκηδων⁴². Εδώ πρέπει να γίνει σαφές ότι η εγγύηση εξασφάλισης της περιουσίας δεν ήταν το μοναδικό προνόμιο που παραχωρείτο «σε όσους κατέφευγαν στην Πύλη εγκαταλείποντας τον προαναφερθέντα προδότη»· παράλληλα παραχωρούνταν διάφορα αξιώματα ή τάζονταν ακόμα πιο καλά πόστα. Επίμαχο θέμα ήταν ακόμα και η προσφορά σημαντικών χρηματικών ποσών⁴³. Θα ήταν παράληψη να μη θεωρήσουμε τον παράγοντα αυτόν (χρηματισμός, δωροδοκία) πολύ αποτελεσματικό για την άρση της υποστήριξης στο πρόσωπο του Αλή από πολλούς ανθρώπους που βρίσκονταν δίπλα του.

Οι πρώτες αυτές δυνάμεις που στάλθηκαν εναντίον του Αλή πέτυχαν διάφορες νίκες. Ο Πεχλιβάν Πασάς πήρε υπό τον έλεγχό του τη Θεσσαλία, τη Ναύπακτο και τη Κόνιτσα και πολιόρκησε την Πρέβεζα που υπερασπιζόταν ο Βελή. Ο Ομέρ Βρυώνης που βρισκόταν μέχρι τότε στο πλευρό του Αλή Πασά πέρασε μαζί με το στρατό του στις τάξεις του Σουλτάνου και του αποδόθηκε ο τίτλος του αρχιστράτηγου. Εν συνεχεία παραδόθηκαν και η Αυλώνα και η Πάργα. Ο Αλή βλέποντας ότι χάνει γρήγορα περιοχές που βρίσκονταν υπό τον έλεγχό του αλλά και ισχυρούς συμμάχους,

⁴¹ HH 21015, 1235/1819-20.

⁴² HH 21013, 1235/1819-20· 21070, 1236/1820-21.

⁴³ Για παράδειγμα βλ.: Ayniyyat Defterleri, 102, 1237/1821-22.

αφού έκαψε ένα μέρος των προαστίων της πόλης, ταμπουρώθηκε στο κάστρο των Ιωαννίνων με τρόφιμα, πολεμοφόδια και κανόνια και άρχισε την υπεράσπισή του εαυτού του⁴⁴. Έτσι εισήλθε σε μια μακριά περίοδο πολιορκίας στην καρδιά των Ιωαννίνων.

Αν και ο στρατός του Ισμαήλ Πασά πολιορκούσε το κάστρο των Ιωαννίνων για αρκετό καιρό, δεν κατάφερε να το εκπορθήσει. Γι αυτό το λόγο επιχείρησε εναντίον του Βελή που βρισκόταν στην Πρέβεζα. Το φερμάνι που είχε εκδώσει ο Σουλτάνος δεν περιλάμβανε τους γιους του Αλή· με τη δήλωση ότι θα τους παρείχετο χάρη σε περίπτωση που διέκοπταν τη στρατιωτική βοήθεια προς τον πατέρα τους⁴⁵, ο Βελή και οι γιοί του Μεχμέτ και Σελίμ παραδόθηκαν. Με τη σειρά τους οι πασάδες Μουχτάρ και Σαλίχ και λίγο αργότερα ο γιος του Μουχτάρ ο Μαχμούτ, συντάχτηκαν με το πλευρό του Σουλτάνου. Η κεντρική εξουσία κατόπιν κανόνισε την εγκατάσταση του Μουχτάρ, του Μαχμούτ και του Σαλίχ στην Άγκυρα καθώς και του Βελή στην Κιουτάχεια⁴⁶. Απαιτήθηκε επίσης να τους δοθούν οι περιουσίες και τα προσωπικά αντικείμενα που θα έπαιρναν μαζί τους κατόπιν αναλυτικής καταγραφής τους και να σταλούν τα έγγραφα της καταγραφής αυτής στην κεντρική διοίκηση⁴⁷.

Η κεντρική εξουσία έριχνε ιδιαίτερο βάρος στην προστασία του Βελή και του Μουχτάρ Πασά από ενδεχόμενους εξωτερικούς κινδύνους. Και αυτό γιατί την ίδια περίοδο λιποτακτούσαν από το στρατό των Ιωαννίνων υποστηρικτές του Αλή Πασά που είχαν περάσει στην πλευρά του κράτους και υπήρχε η σκέψη ότι το ίδιο θα συνέβαινε και με το Βελή και το Μουχτάρ⁴⁸. Γι αυτό το λόγο με επιστολές στο βαλή της Ανατολίας και τους διοικητές της Άγκυρας γινόταν σαφές ότι «η φυλή των Αλβανών είναι δόλια και ραδιούργα φυλή» και ότι έπρεπε να προστατευτούν οι Πασάδες «με τρόπο μεθοδικό που δεν επιτρέπει τη φιλική προσέγγιση και δεν προβλέπει τη βοήθεια προς αυτούς»⁴⁹. Παρά τα μέτρα αυτά, η κεντρική εξουσία λίγο καιρό μετά αποφάσισε την εκτέλεση των γιών του Αλή. Ενώ το αιτιολογικό ήταν ότι στέλνοντας μυστικές επιστολές στους Αλβανούς, προετοίμαζαν εξέγερση για να

---

⁴⁴ Baysun, *ό.π.*, 347.

⁴⁵ HH 21009, 1236/1820-21.

⁴⁶ HH 21011, 1236/1820-21· Ayniyyat Defterleri 610, 14. 1236/1820-21.

⁴⁷ Ayniyyat Defterleri 610, 6, 1236/1820-21· HH 35901, 1236/1820-21.

⁴⁸ «...με πράξεις εξαπάτησης και δολιότητας ο προαναφερθείς (Αλή Πασάς) έβαλε λόγια σε κάποιους απ' αυτούς που ενώ είχαν απομακρυνθεί απ' αυτόν εξαιτίας της καταπίεσης που ασκούσε, τώρα είχαν καταντήσει ανεπιθύμητοι στις τάξεις του οθωμανικού στρατού των Ιωαννίνων και υποκίνησε αναταραχές· μ' αυτόν τον τρόπο οι ανεπιθύμητοι αυτοί άνδρες, λιποτάκτησαν από τον στρατό των Ιωαννίνων και επέστρεψαν στις εστίες τους βλέποντας όλα αυτά, δεν θα μπορούσαν λησμονηθούν οι αήθεις και άλλες παρόμοιες με αυτές κινήσεις...» (Ayniyyat Defterleri 610, 1236/1820-21).

⁴⁹ Ayniyyat Defterleri 610, 31-32, 1236/1820-21.

σώσουν τον πατέρα τους⁵⁰. Έτσι, εκτελέστηκαν στην Κιουτάχεια ο Βελή και ο γιος του Μαχμούτ και στην Άγκυρα ο Μουχτάρ και ο Σαλίχ, ενώ τα κεφάλια τους στάλθηκαν στην Κωνσταντινούπολη. Στη συνέχεια διατάχθηκε η ανακοίνωση αυτών των εκτελέσεων μαζί με το αιτιολογικό τους στα Γιάννενα και τα περίχωρά τους. Μετά την εκτέλεση αποφασίστηκε να επιτραπεί στα άτομα που βρίσκονταν δίπλα στους Πασάδες να συνεχίσουν να μένουν στις μέχρι τότε οικίες τους ενώ ορίστηκε και η καταγραφή των περιουσιών και των προσωπικών τους αντικειμένων⁵¹.

Εντωμεταξύ δεν είχε καταστεί ακόμα δυνατή η επίτευξη οποιασδήποτε προόδου όσον αφορά το πρόβλημα των Ιωαννίνων. Άλλωστε ο Αλή Πασάς έκανε κατά περιόδους επιτυχείς εξόδους και αναθέτοντας καθήκοντα σε δικούς του ανθρώπους, προσπαθούσε να εξασφαλίσει μια εξέγερση στις γύρω περιοχές. Αλλά και ορισμένα άτομα που ήταν κάποτε στο πλευρό του Αλή και τώρα συντάσσονταν με το κράτος επεδίωκαν το ίδιο ακριβώς πράγμα. Στο μεταξύ οι Σουλιώτες στο οχυρό του Κακοσουλίου είχαν κινήσει ήδη νέα εξέγερση. Και όταν αυτό ανακοινώθηκε στην Πύλη από εντεταλμένους αξιωματούχους, διατάχθηκε η αποστολή του διορισμένου στο στρατό των Ιωαννίνων σερασκέρη Χουρσίτ Πασά με ισχυρές στρατιωτικές δυνάμεις. Η Πύλη από τη μία πλευρά, στέλνοντας επιστολές στους εντεταλμένους αξιωματούχους των σαντζακιών των Ιωαννίνων, του Δέλβινου, της Αυλώνας, της Οχρίδας και του Ελμπασάν, επιθυμούσε την καταστολή οποιασδήποτε επαναστατικής κίνησης και την κοινοποίηση της θέσης ότι «οι ανάξιοι ελέους επαναστάτες θα το μετανιώσουν» και από την άλλη έστελνε αυστηρές προειδοποιήσεις στους αξιωματούχους των Ιωαννίνων με αφορμή τις στρατιωτικές αποτυχίες και ζητούσε από αυτούς να δείξουν περισσότερο ζήλο⁵². Και πράγματι η Πύλη δεν υπολόγιζε

---

⁵⁰ «... αυτοί, με τον κληρονομημένο από τον πατέρα τους χαρακτήρα, επειδή ακριβώς ήταν αγνώμονες και είχαν στην ίδια τους τη φύση τη συνομοσία και την προδοσία, για να σώσουν τον πατέρα τους εξέδωσαν πλαστά έγγραφα με άκρα μυστικότητα και ξεσήκωσαν τους αλβανούς πολεμιστές με εκφοβισμό αλλά ακόμα και απλούς ραγιάδες με απειλές και προχώρησαν σε απάνθρωπες πράξεις και εξαιτίας των εγγράφων που τώρα κρατούν αλλά και της στάσης τους που δεν αρμόζει στις τωρινές συνθήκες, σχετικά με την εκτέλεση και την εξόντωσή τους...» (Ayniyyat Defterleri 610, 73, 1236/1820-21).

⁵¹ Ayniyyat Defterleri 610, 74-75, 1236/1820-21.

⁵² «...αφού φαίνεται ότι εκτελέστηκε πλήρως ό,τι γράφτηκε μέχρι αυτή τη στιγμή στο αρχειακό υλικό των Ιωαννίνων και ακόμα αφού φαίνεται ότι διατάχθηκε η παράδοση μισθών 3 μηνών σε 20.000 στρατιώτες των χειμαδιών τους οποίους οργανώσατε, που είναι όλος αυτός ο στρατός; Και λέτε ότι φοβόσαστε γιατί δυο ομάδες επιδρομέων κλείνουν τους δρόμους... πώς γράφετε κάτι τέτοιο χωρίς να ντρέπεστε;...μα δεν είναι γνωστή η αντιμετώπιση που θα έχουν αυτοί που δρουν με ραθυμία και στατικότητα;...εξαιτίας της αδυναμίας για οποιαδήποτε βοήθεια και με έλλειψη προσοχής και επιμέλειας, και προσπαθώντας να καλύψετε τη ραθυμία σας, μαζί με τη δειλία είναι πολλά αυτά τα οποία κάθε λεπτό που περνά μετατρέπετε σε αιτίες για τη χειροτέρευση της επιχείρησης... κοιτάζτε προσεκτικά το αποτέλεσμα όλων αυτών, έχετε τα μάτια σας ανοιχτά για να δράσετε, πιεζόμεθα να σας

κανένα κόστος προκειμένου να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα και έπαιρνε όλα τα απαραίτητα μέτρα για την κάλυψη των αναγκών του στρατού των Ιωαννίνων σε τρόφιμα και πυρομαχικά⁵³. Επιπλέον, όσο αυξάνονταν οι ανάγκες, χρησιμοποιούνταν στρατεύματα και από άλλες περιοχές. Για παράδειγμα, στις δυνάμεις του διορισμένου σερασκέρη του στρατού των Ιωαννίνων Χουρσίτ Πασά που θα έφταναν στα Γιάννενα με σκοπό να καταλάβουν την πόλη, οι διοικητές του Ντουκακίν (σημερινή Μετόχιγια του Κοσόβου), του σαντζακιού των Σκοπίων, του Κρούσεβατς καθώς και ο Χουσεϊν Πασάς από τη Βράνια της Σερβίας καθοδηγούσαν από 1000 στρατιώτες ο καθένας ενώ θα στέλνονταν 500 στρατιώτες από τον καζά της Γιάκοβα. Υπήρχαν ακόμα και διαπραγματεύσεις με διάφορα άτομα όπως το διοικητή του Πριζρέν στον οποίο θα δίνονταν ως αντάλλαγμα για τη στρατιωτική βοήθειά του 30000 γρόσια και από 25000 θα δίνονταν σε άλλους αξιωματούχους. Επίσης, συγκροτήθηκαν στρατιωτικά σώματα από τα χωριά της Φιλιππούπολης (2000 ανδρών), από το Παζαρτζίκ της Βουλγαρίας (500 ανδρών) και από το Παλαιό Ζαγόρι (500 ανδρών)⁵⁴.

Λίγο μετά (στα τέλη Μαΐου του 1821) ο Χουρσίτ Πασάς έφτασε στα Γιάννενα. Ο Χουρσίτ επιθεώρησε το στρατό του και εργάστηκε για την κάλυψη των όποιων ελλείψεων. Την ίδια περίοδο ο Αλή Πασάς ενθάρρυνε τους κατοίκους των γύρω περιοχών να ξεσηκωθούν. Τελικά οι Τόσκηδες Αλβανοί που ήλεγχαν το κάστρο στο Τεπελένι, επιτέθηκαν στα Γιάννενα σχεδιάζοντας να σώσουν τον Αλή. Γι αυτό το λόγο η Πύλη αποφάσισε την αποστολή ενισχύσεων. Καθώς η φρουρά της Εύβοιας που είχε αναλάβει έως τότε στρατιωτικά καθήκοντα στην Πελοπόννησο κατευθυνόταν προς τα Γιάννενα, ζητήθηκε η συγκρότηση «μισθοφορικού στρατού» και στάλθηκαν 2000 γρόσια⁵⁵. Ο Χουρσίτ Πασάς γράφοντας στην Πύλη ότι Αλβανοί και Έλληνες λιποτακτούν από τον πολυφυλετικό στρατό των Ιωαννίνων, είχε ζητήσει να συγκροτηθεί και να σταλεί ένας στρατός 8-10 χιλιάδων ανδρών αποτελούμενος

κάνουμε σαφές ότι επιταχύνετε πλέον την επιβάρυνση του ποινικού σας μητρώου...» (Ayniyat Defterleri 610, 15, 1236/1820-21).

⁵³ Ο Σουλτάνος, όποτε ζητείτο, έστελνε χρήματα για το ζήτημα αυτό κάνοντας σαφές ότι δεν θα μπορούσε να είναι δυνατή 'η αποφυγή των εξόδων και η όποια στάση ατονίας και χαλαρότητας'. Οι ανάγκες για σίτιση καλύφθηκαν από την παραγωγή των κατασχεμένων τσιφλικιών του Αλή Πασά: για τις μεταφορές αποστέλλονταν επιπλέον χρήματα. Η μεταφορά των εφοδίων μπορεί να διαρκούσε 40-50 ώρες. Για τη μεταφορά τροφίμων και πολεμοφοδίων αγοράζονταν ζώα (Ayniyat Defterleri 610, 21,77, 1236/1820-21). Αν και συχνά παρατηρούνταν καθυστερήσεις στη διαδικασία μεταφοράς τροφίμων και πολεμοφοδίων, αυτή τη φορά είχε εξουσιοδοτηθεί για την επίβλεψη της συγκεκριμένης δουλειάς ο Ατίφ Εφέντης, ακόλουθος του διοικητή των Τρικάλων (Ayniyat Defterleri 610, 78, 1236/1820-21).

⁵⁴ Ayniyat Defterleri 610, 29, 1236/1820-21.

⁵⁵ Ayniyat Defterleri 610, 76, 1236/1820-21.

αποκλειστικά από Τούρκους⁵⁶. Η Πύλη προσπαθούσε να πραγματοποιήσει αυτό το αίτημά του και είχε αναθέσει στο βαλή του Καραμάν με τη φρουρά της Εύβοιας να ενισχύσει τις στρατιωτικές δυνάμεις των Ιωαννίνων⁵⁷. Στο μεταξύ στέλνονταν συνεχώς στον Χουρσίτ χρήματα. Στους άλλους αξιωματούχους με σκοπό να τους ενθαρρύνουν υπενθυμίζετο ότι «εκείνες οι ώρες σκληρής δουλειάς θα γίνονταν μέρες δόξας και φήμης»⁵⁸.

Παρά τις όποιες προσπάθειες ωστόσο η κρίση των Ιωαννίνων όσο πήγαινε και εντεινόταν. Εντούτοις, μόλις ο Χουρσίτ εφάρμοσε με τρόπο εντατικό μια μέθοδο που χρησιμοποιούσε ήδη και ο Αλή, ξεκίνησαν να γίνονται κάποια βήματα προς ένα αποτέλεσμα: Ο Χουρσίτ προσφέροντας μεγάλα χρηματικά ποσά, έπαιρνε με το μέρος του τους συμμάχους του Αλή. Πιθανόν κάπως έτσι παραδόθηκε και το κάστρο του Λετρίτς. Μετά και την απομάκρυνση των ισχυρών του συμμάχων ο Αλή αποδυναμώθηκε αρκετά, του είχε απομείνει μόνο το κάστρο στην όχθη της λίμνης. Έτσι, ο Χουρσίτ του πρότεινε να παραδοθεί. Ο Αλή δήλωσε ότι θα παραδινόταν αν του παραχωρούνταν ένα φερμάνι (επικυρωμένο από το Σουλτάνο) που θα του εξασφάλιζε αμνηστία. Ο Χουρσίτ του έδωσε εγγυήσεις και δήλωσε ότι θα ετοιμαστεί το φερμάνι. Κατόπιν ο Αλή με μερικούς ανθρώπους του αποχώρησε σε ένα μοναστήρι που βρισκόταν στο νησί της λίμνης. Ο Χουρσίτ όμως ήταν αποφασισμένος να τον σκοτώσει. Συνέταξε από μόνος του ένα πλαστό φερμάνι για την εκτέλεση του Αλή και με δόλιο τρόπο το κάστρο παραδόθηκε⁵⁹. Λίγο μετά, το φερμάνι παραδόθηκε και στον Αλή από τον Μεχμέτ Πασά και τους 30 περίπου στρατιώτες που έφερε μαζί του. Ο Τεπελενλής όταν έμαθε ότι δεν του δόθηκε χάρη επιχείρησε να υπερασπιστεί τον εαυτό του και τους συντρόφους του. Σκοτώθηκε στη μάχη που ξέσπασε ενώ το κεφάλι του στάλθηκε στην Κωνσταντινούπολη και έγινε αντικείμενο διαπόμπευσης. Αργότερα, το κεφάλι του Αλή αγοράστηκε από τον παιδικό του φίλο δερβίση Σουλεϊμάν και θάφτηκε δίπλα στα κεφάλια των γιών του σ' ένα μνήμα κοντά στο Σιλιβρίκαπι⁶⁰.

Ο θάνατος του Αλή Πασά του Τεπελενλή χαροποίησε ιδιαίτερα την Κωνσταντινούπολη. Και μάλιστα, σ' αυτούς που ανακοίνωσαν την είδηση του

⁵⁶ Ο Χουρσίτ Πασάς είχε γράψει στην Πύλη: «Να σταματήσει η χρήση Αλβανών στις επιχειρήσεις επειδή ακριβώς δεν είναι έμπιστοι και αξιόπιστοι είναι φανερό ότι σε περιπτώσεις μεγάλης ανάγκης χρειαζόμαστε τούρκους στρατιώτες» (HH 21044, 1236/1820-21).

⁵⁷ Ayniyat Defterleri 610, 78, 1236/ 1820-21.

⁵⁸ Ayniyat Defterleri 610, 76, 1236/1820-21, 85, 1237/1821-22.

⁵⁹ Baysun, *ό.π.*, 347.

⁶⁰ Palmer, *ό.π.*, 205.

θανάτου του, δηλαδή στον υπαξιωματικό του Χουρσίτ Πασά και τους τάταρους που βρίσκονταν μαζί του (περίπου 20 άτομα), δόθηκαν τίτλοι αξίας 1000 γροσίων με 20 γρόσια τόκο και προθεσμία αποπληρωμής 9 χρόνων⁶¹. Πέραν αυτού το κράτος εγγυήθηκε την ασφάλεια όλων όσοι πήραν το μέρος της Πύλης στην κρίση αυτή· σε τοπικούς προύχοντες που έπραξαν το καθήκον τους και σε άλλα άτομα δόθηκαν αξιώματα ή εξασφαλίστηκαν πηγές εισοδημάτων. Για παράδειγμα, αποφασίστηκε να δοθεί σε έναν πασά το αξίωμα του αρχιστράτηγου και σε έναν άλλο το δικαίωμα εκμίσθωσης φόρων αξίας 10.000-15.000 γροσίων στον Μαχμούτ Πασά παραχωρήθηκε το σαντζάκι του Ελμπασάν, στον Αμπάς Μπέη το σαντζάκι της Οχρίδας και σ' έναν άλλο πασά το ποσό των 15.000 γροσίων⁶². Επιπλέον αποφασίστηκε η αποστολή μισθού 500 γροσίων από την περιουσία του Αλή Πασά για κάθε στρατιώτη που προσέφερε υπηρεσίες στο στρατό των Ιωαννίνων και 650 γροσίων για τους στρατιώτες του φρουρίου της Ναυπάκτου⁶³.

Τα έξοδα κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων

Αμέσως μετά την καταδίκη του Αλή Πασά σε θάνατο στάλθηκε πολυάριθμος στρατός εναντίον των Ιωαννίνων και για ενισχύσεις στάλθηκε στην περιοχή και στρατός υπό τον έλεγχο τοπικών διοικητών της Ρούμελης. Μετά τις πρώτες μάχες ο Αλή Πασάς πολιορκήθηκε στα Γιάννενα. Η πολιορκία κράτησε αρκετό καιρό διότι οι δυνάμεις της Πύλης δεν ήταν αρκετά ισχυρές και καλά προετοιμασμένες. Οι άντρες του στρατού συμμετείχαν σε έναν όγλο τον οποίον συγκροτούσαν άνθρωποι διαφορετικής καταγωγής και συχνά παρατηρούνταν ανάμεσά τους στάσεις ή λιποταξίες. Επιπλέον, τα άτομα που διοικούσαν τους στρατιώτες δεν ήταν όσο ικανά θα έπρεπε. Εξάλλου η αυτοκρατορία την ίδια περίοδο ήταν υποχρεωμένη να αντιμετωπίσει και άλλα προβλήματα στη Ρούμελη όπως την επανάσταση που ξέσπασε στην Πελοπόννησο τον Απρίλιο του 1821. Οι επαναστάσεις τοπικού χαρακτήρα είχαν οδηγήσει σε κατακερματισμό των στρατιωτικών δυνάμεων του κράτους⁶⁴. Αλλά και οι στρατιωτικές προετοιμασίες στις οποίες επιδόθηκε ο Αλή για να υπερασπίσει τον εαυτό του ήταν πολλές και είχαν γίνει με τον καλύτερο δυνατό

---

⁶¹ Cev. Dah. 6235, 1237/1821-22.

⁶² Ayniyyat Defterleri 610, 102, 1237/1821-22.

⁶³ Ayniyyat Defterleri 610, 107-8, 1237/1821-22.

⁶⁴ Sezer, *ό.π.*, 109.

τρόπο για την εξασφάλιση μιας αποτελεσματικής άμυνας για μακρά χρονική περίοδο. Όλα αυτά οδήγησαν στο να διαρκέσει η πολιορκία του περιπού ενάμιση χρόνο.

Η μακρά διάρκεια της πολιορκίας ήταν και η βασική αιτία του αυξανόμενου κόστους των επιχειρήσεων. Διότι εκτός από τους μισθούς των στρατιωτών, πρόβαλε για την αντιμετώπιση των αναγκών σε πυρομαχικά και τροφοδοσία και ένα αρκετά μεγάλο σύνολο εξόδων το ποσό του οποίου διογκωνόταν μέρα με τη μέρα. Το κράτος δεν δίστασε να προβεί σε κάθε είδους έξοδο υπολογίζοντας στην ιδιοποίηση των θησαυρών του Αλή ενώ ικανοποιήθηκαν σε μεγάλο βαθμό τα αιτήματα που κατά καιρούς απευθύνονταν στην Πύλη.

Μεταξύ των σημαντικότερων καταχωρίσεων για τα έξοδα μπορούμε να αναφέρουμε τους μισθούς των στρατιωτών, τις δαπάνες για την αγορά και μεταφορά πυρομαχικών και τροφίμων, την υλική ενίσχυση που δόθηκε στους διάφορους πασάδες, τα χρήματα που δόθηκαν στους τάταρους που χρησιμοποιούνταν ως αγγελιοφόροι, τα ατομικά έξοδα του Σερασκέρη Πασά, τους μισθούς των διερμηνέων, γιατρών και μαγείρων και τα ποσά που δαπανήθηκαν για την εξαγορά των προσκείμενων στον Αλή ατόμων. Εδώ πρέπει να γίνει σαφές, ότι πέραν όλων αυτών υπήρχαν και πολλές άλλες σημαντικές καταχωρίσεις εξόδων⁶⁵. Γίνεται αντιληπτό ότι για ένα σημαντικό μέρος των εξόδων την ευθύνη είχε ο Σερασκέρης Πασάς. Έτσι, το πρώτο έτος (1236/1820-21) των επιχειρήσεων που κράτησαν κοντά δυο χρόνια, δαπανήθηκαν 5.724.751 γρόσια, το δεύτερο 23.673.738 ενώ συνολικά δαπανήθηκαν 29.398.489 γρόσια. Το ύψος των εξόδων, άμεσα συνδεδεμένο με την πορεία των επιχειρήσεων, παρουσιάζει σημαντικές διακυμάνσεις από μήνα σε μήνα. Το υψηλότερο ποσό εξόδων που σημειώθηκε το μήνα Τζεμαζιγελέβελ του έτους 1237/1821-22 (Ιανουάριος 1822) αντιστοιχούσε σε 9.110.704 γρόσια⁶⁶.

Οι εξελίξεις στην Αλβανία μετά το θάνατο του Αλή Πασά

Η πτώση του Αλή Πασά όπως ακριβώς δεν εμπόδισε την επιτυχή έκβαση της Ελληνικής Επανάστασης δε σήμαινε και το τέλος του προβλήματος στην Αλβανία. Ο

---

⁶⁵ MAD 18671, 2-144, 1236/1820-21. Για να μπορέσει να δώσει για γενική εικόνα σχετικά με τις καταχωρίσεις εκδόθηκε μια περιληπτική καταγραφή των εξόδων που έγιναν το μήνα Τζεμαζιγελάχιρ του έτους 1236 (Μάρτιος 1821) και παρουσιάζεται στο Παράρτημα 1 (MAD 18671, 25-28, 1236/1820-21).

⁶⁶ MAD 18671, 1236-7/1820-22.

Σουλτάνος, μετά και την τελευταία εμπειρία της σύγκρουσης με τον Αλή, δεν μπορούσε να αποδεχτεί την διαρκώς αυξανόμενη δύναμη του Πασά της Σκόδρας που συνέχιζε να πλουτίζει. Έτσι, όταν το 1829 έφτασε στο τέλος του ο ρωσοτουρκικός πόλεμος, ο Σουλτάνος αποφάσισε να εξολοθρεύσει τους αλβανούς μπέηδες που δρούσαν υπό ημιανεξάρτητο καθεστώς και επιδίδονταν σε συνεχείς απειθαρχίες προς το κέντρο. Και ενώ έφτασε κάποια στιγμή που οι αλβανοί μπέηδες αποφάσισαν τη συνένωση των δυνάμεών τους, τον Αύγουστο του 1830 η Πύλη κάλεσε σε μια κωμόπολη κοντά στο Μοναστήρι όλους τους μπέηδες της Νότιας Αλβανίας ανακοινώνοντας την επιβράβευσή τους για την έκφραση της αφοσίωσής τους στο πρόσωπό του Σουλτάνου. Οι αναμενόμενες επιβραβεύσεις δεν έγιναν ποτέ και μετά την υποδοχή που τους περίμενε υπό τους ήχους της μπάντας οι αλβανοί προύχοντες εκτελέστηκαν. Κατά τη διάρκεια της επιχείρησης αυτής την εκτέλεση της οποίας είχε αναλάβει ο διοικητής των δυνάμεων της Ρούμελης Μ. Ρεσίτ Πασάς, σκοτώθηκαν 500 Αλβανοί μπέηδες⁶⁷. Στη συνέχεια ο Ρεσίτ Πασάς κατευθυνόμενος βόρεια στα 1831 κινήθηκε εναντίον του Πασά της Σκόδρας Μουσταφά Μπουσάτι και τον υποχρέωσε σε βαριά ήττα. Μετά κι από αυτό ο Μπουσάτι παραδόθηκε, αναγνώρισε την εξουσία του Σουλτάνου και έτσι το πασαλίκι της Σκόδρας έφτασε και ντε φάκτο στο τέλος του.

Αφού έδωσε ένα τέλος στα πασαλίκια, ο Σουλτάνος συνέχισε τις προσπάθειες για την ενίσχυση του συγκεντρωτισμού και πήρε μια σειρά από πολιτικά, διοικητικά και στρατιωτικά μέτρα για να εξασφαλίσει τον έλεγχο στην περιοχή της Αλβανίας. Διαίρεσε τη χώρα (Αλβανία) αρχικά σε τρία και στη συνέχεια σε τέσσερα βιλαέτια (Σκόδρα, Μοναστήρι, Γιάννενα και Κόσσοβο) τα οποία με τη σειρά τους τα χώρισε σε σαντζάκια και καζάδες. Με αυτόν τον τρόπο επετεύχθη ο διοικητικός κατακερματισμός των τμημάτων της Αλβανίας. Ακόμη, ο Σουλτάνος προσπάθησε να αναδιοργανώσει τα τσιφλίκια του είχε στην κατοχή του αντί να συγκροτήσει από την αρχή το φεουδαρχικό σύστημα στην περιοχή. Αλλά και στο φορολογικό σύστημα έγιναν αλλαγές· η συλλογή των φόρων ξεκίνησε να γίνεται όχι από αλβανούς μπέηδες αλλά από υπαλλήλους του κράτους που μεταφέρονταν στην περιοχή. Οι στρατιωτική θητεία δε, ορίστηκε στα 7-10 χρόνια⁶⁸.

⁶⁷ E. Jacques, *ό.π.*, 251· J. Pettifer, *ό.π.*, 31· Polo-Putto, *ό.π.*, 104· Odysseus, 407· A. Lagoechi, *ό.π.*, 35· Tom Winniffrith, *Perspectives on Albania*, Λονδίνο 1992, 80.

⁶⁸ Polo-Putto, *ό.π.*, 105.

Τα μέτρα αυτά οδήγησαν σε περαιτέρω ένταση μεταξύ κράτους και λαϊκών μαζών της Αλβανίας καθώς αυξάνονταν οι φορολογικές επιβαρύνσεις εντεινόταν και οι δωροδοκίες και καταχρήσεις των κρατικών υπαλλήλων που συγκέντρωναν τους φόρους. Ως επακόλουθο πρόβαλε η εμφάνιση ταυτόχρονων εξεγέρσεων σε όλη την Αλβανία, από το βορρά μέχρι το νότο, ενάντια στις μεταρρυθμίσεις⁶⁹. Οι εξεγέρσεις κατεστάλησαν αλλά αυτό επιτεύχθηκε με κόστος την έμπρακτη υποχώρηση της κρατικής εξουσίας από τις αγροτικές περιοχές. Και αυτό με τη σειρά του εξασφάλισε την όλο και λιγότερο συχνή εμφάνιση εξεγέρσεων⁷⁰.

Αλλά και μετά το Τανζιμάτ το αλβανικό ζήτημα εξακολουθούσε να υφίσταται με όλη του τη βαρύτητα. Ο Σουλτάνος εφάρμοσε σταδιακά τις μεταρρυθμίσεις του Τανζιμάτ με σκοπό να εμποδίσει μια γενικευμένη εξέγερση. Οι μεταρρυθμίσεις τέθηκαν σε εφαρμογή στο Κόσσοβο το 1843, στη Σκόδρα το 1844 και στα Γιάννενα το 1845. Ωστόσο, ήρθαν αντιμέτωπες με εξεγέρσεις και βρήκαν μεγάλη αντίσταση από διάφορες κοινωνικές ομάδες σε ολόκληρη τη χώρα. Μεταξύ των ετών 1840-70 πολλοί από τους πρωταγωνιστές των συνεχιζόμενων εξεγέρσεων ήταν μουσουλμάνοι αγρότες ορεινών περιοχών. Ο Ραμαντάν Μαρμουλλάκου προχωρά στην παρακάτω εκτίμηση σχετικά με τις εξεγέρσεις: «Αν και οι εξεγέρσεις στόχευαν στη δημιουργία μιας τοπικής αυτονομίας φεουδαρχών και αγροτών κάτω από ένα πολύ παλαιότερο καθεστώς, είχαν παράλληλα ένα ευρύτερο στόχο σε εθνικό και βαλκανικό επίπεδο. Διότι ήταν ενάντια σε ολόκληρο το διοικητικό σύστημα της Αυτοκρατορίας. Οι φόροι και οι υπόλοιπες επιβαρύνσεις, η στρατιωτική θητεία διάρκειας 7-10 χρόνων και άλλα παρόμοια μέτρα στην Αλβανία και σε διάφορες περιοχές που υπάγονταν διοικητικά στην Αυτοκρατορία, είχαν καταστροφικές συνέπειες στην οικονομία. Οι οικονομικές ανισότητες που δημιούργησε το σύστημα άνοιξαν το δρόμο στην εμφάνιση συγκρούσεων μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών ομάδων και ενδυνάμωσαν τις όποιες εθνοτικές ευαισθησίες απέναντι στους οθωμανούς διοικητές. Η εξέγερση των αλβανών αγροτών επομένως, ήταν μια δυναμική αντίδραση στο νέο συγκεντρωτικό σύστημα που βασιζόταν στην ενοποίηση των διοικούμενων από τους Τούρκους εδαφών»⁷¹. Εν ολίγης, η εξόντωση του Αλή Πασά δεν επέφερε σημαντικές ωφέλειες στις προσπάθειες του κράτους για την επίλυση του αλβανικού ζητήματος και η

⁶⁹ *Albania: General Information*, Τίρανα 1984, 28.

⁷⁰ Polo-Putto, *ό.π.*, 105.

⁷¹ Marmullaku, *ό.π.*, 21.

Αυτοκρατορία υποχρεώθηκε σε συνεχή αγώνα για την αντιμετώπιση του προβλήματος καθ' όλη τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα.

Η ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΑΛΗ ΠΑΣΑ ΤΟΥ ΤΕΠΕΛΕΝΛΗ

Ο Αλή Πασάς, που με την ωμότητα, την πονηριά και τη διπλωματική του ικανότητα έμεινε γνωστός ως το Λιοντάρι των Ιωαννίνων, κατάφερε να αποκτήσει όνομα αντάξιο της περιουσίας του. Ο Αλή που κληρονόμησε μόνο δυο τσιφλίκια από τον πατέρα του, απέκτησε με τον καιρό εκατοντάδες τσιφλίκια και χιλιάδες ακίνητα που του επέφεραν εισοδήματα. Σε μια χώρα όπως η Οθωμανική Αυτοκρατορία που συνεχώς πολεμούσε τις φεουδαρχικές τάσεις και στην οποία είχαν καθιερωθεί οι πρακτικές της δήμευσης για την καταπολέμηση του υπερβολικού πλουτισμού, η συγκέντρωση μιας τέτοιου μεγέθους περιουσίας από έναν τοπικό ηγεμόνα καθώς και η διατήρησή της μέχρι το θάνατό του αποτελεί ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον θέμα. Ο Αλή Πασάς δε, απέκτησε σχεδόν ολόκληρη την περιουσία του χρησιμοποιώντας αθέμιτα μέσα. Η Πύλη ήταν υποχρεωμένη να εθελουφλεί ή να ανέχεται τις πολλές παράνομες πράξεις του Αλή, λαμβάνοντας υπόψη τα χρήματα που έστελνε στην Κωνσταντινούπολη και μερικές από τις υπηρεσίες που προσέφερε στο όνομα του κράτους. Στην πραγματικότητα ο Αλή γνώριζε ότι η Αυτοκρατορία είχε ανάγκη τόσο αυτόν όσο και άλλους σαν αυτόν για τη διατήρηση της σταθερότητας στα διάφορα τμήματά της και χρησιμοποιούσε πάντα αυτήν ακριβώς την κατάσταση ως ατού απέναντι στην Πύλη για να πετύχει τους στόχους του. Εκτός από την πίεση που ασκείτο από το κράτος, ένας δεύτερος παράγοντας που θα μπορούσε να εμποδίσει τη συγκέντρωση υπερβολικού πλούτου ήταν η «σύγκρουση με το λαό». Ωστόσο, ο Αλή κατάφερε να εξουδετερώσει τον δεύτερο αυτόν παράγοντα με τα πολυάριθμα στρατεύματα που είχε υπό τις διαταγές του. Μελετώντας την περιουσία του Τεπελενλή, πρέπει πάντα να λαμβάνονται υπόψη οι πραγματικές σχέσεις που είχε τόσο με το κράτος όσο και με το λαό.

Οι πηγές πλούτου του Αλή Πασά

Η περιουσία του Αλή Πασά άρχισε να αυξάνει μετά την ανάληψη των βασικών καθηκόντων του στο όνομα του κράτους. Ο Αλή κάνοντας κατάχρηση των καθηκόντων που του είχαν ανατεθεί από το κράτος, χρησιμοποίησε την θέση του αυτή ως μέσο για τη συγκέντρωση ολοένα μεγαλύτερων εξουσιών αλλά και πλούτου. Για παράδειγμα, όταν διορίστηκε στη βοηθητική υπηρεσία για την εποπτεία των δερβενίων της Ρούμελης, αντί να αποκρούει τη δράση των ληστών, ο ίδιος τους διευκόλυνε με αντάλλαγμα σημαντικά χρηματικά ποσά⁷². Ο Αλή προκειμένου να πλουτίσει, προχωρούσε με κάθε τρόπο σε κινήσεις που ωφελούσαν το προσωπικό του συμφέρον αδιαφορώντας αν είναι νόμιμες ή παράνομες. Δεν υπήρχε κάτι που δε θα μπορούσε κάνει, δεν υπήρχε μέθοδος που δε θα μπορούσε να ακολουθήσει προκειμένου να πλουτίσει. Και αυτές είναι οι μέθοδοι που χρησιμοποιούσε συχνότερα για αυτό το σκοπό⁷³:

- Φορολογούσε με αναλογία 1/5 την ίδια ώρα που ο καθορισμένος από το κράτος φόρος ήταν 1/10 και ιδιοποιούνταν τη διαφορά.
- Επιβάρυνε τα χωριά και τις κωμοπόλεις με παράνομους ή αυθαίρετους φόρους.
- Οικειοποιούταν τις κληρονομίες όσων δεν είχαν αρσενικά παιδιά ή διεκδικούσε τις διαθήκες των πλουσίων και σφετεριζόταν τις περιουσίες τους.
- Εισέπραττε φόρους από τις υποθέσεις που εκδικάζονταν στα ιεροδικεία επιπλέον συγκέντρωνε ως φόρο το 10% της αξίας κάθε περιουσιακού στοιχείου του οποίου η ιδιοκτησία επιδικαζόταν.
- Εισέπραττε (αυθαίρετο) τελωνειακό φόρο εισαγωγών και εξαγωγών.
- Πουλούσε υποχρεωτικά σε υψηλότερες τιμές αγαθά που είχε αγοράσει φτηνά.
- Δωροδοκούταν από ανθρώπους του περιβάλλοντός του για συγκεκριμένους σκοπούς.
- Κατά τη διάρκεια εκστρατειών στο όνομα του κράτους, συγκέντρωνε μεγάλα ποσά κεφαλικού φόρου από ληστές που συνελάμβανε και από το λαό.
- Ληηλατούσε τις γειτονικές περιοχές με τις οποίες βρισκόταν σε εμπόλεμη κατάσταση.

---

⁷² Palmer, *ό.π.*, 26.

⁷³ *ό.π.*, 29-181.

Τα τσιφλίκια αποτελούσαν την πιο σημαντική πηγή πλούτου του Αλή Πασά. Ο ίδιος μαζί με τους γιούς του απέκτησε εκατοντάδες τσιφλίκια. Σχεδόν όλα τα τσιφλίκια αυτά ωστόσο, αποκτήθηκαν με παράνομα μέσα και κάποιες φορές με εκφοβισμό ή αρπαγές. Ο Άγγλος Γουίλιαμ Λικ που συναντήθηκε με τον ίδιο τον Αλή δίνει ένα ενδιαφέρον παράδειγμα σχετικά με το πώς περνούσαν τα εδάφη των χωρικών στα χέρια του Αλή: «Μετά την τελευταία μου επίσκεψη εδώ, το Ματσούκι έγινε τσιφλίκι του Βεζίρη Αλή. Οι φτωχοί χωρικοί στα Γιάννενα και σε άλλες περιοχές που αδυνατούσαν να πληρώσουν τις οικονομικές επιβαρύνσεις, ήταν υποχρεωμένοι να δανείζονται με τόκο 20%. Με τον καιρό, αυτή τους η ανάγκη μεγάλωνε με αποτέλεσμα ένα μέρος του πληθυσμού να καταφύγει στα Άγραφα ενώ όσοι έμειναν πίσω δεν μπόρεσαν να αποφύγουν την πρόταση του Αλή να αγοράσει τη γη τους αλλά και ολόκληρα χωριά. Ζήτησαν από τον Αλή δε 12 κεσέ (6.000 γρόσια) αλλά αυτός έδωσε μόνο 2 (1.000 γρόσια)»⁷⁴.

Ο Αλή, εξασφαλίζοντας τη μετατροπή των εκτάσεων που είχε στην κατοχή του σε τσιφλίκια, δημιούργησε μια σημαντική πηγή εσόδων. Επιπλέον, θέτοντας υπό το καθεστώς τσιφλικιού πολλά χωριά, αποκτούσε από αυτά ένα συνεχές εισόδημα. Για παράδειγμα, μετατρέποντας σε τσιφλίκι ένα χωριό 300 νοικοκυριών στον Ελασσόνα, ο Αλή είχε ξεκινήσει να εισπράττει κάθε χρόνο από εκεί ποσό 21.500 γροσίων και να καρπώνεται το 1/3 της αγροτικής παραγωγής των χωρικών. Ο Αλή, πληρώνοντας το χρέος 35.000 γροσίων, μετέτρεψε σε τσιφλίκι και ένα άλλο χωριό στον ίδιο καζά που αδυνατούσε να εκπληρώσει τις φορολογικές υποχρεώσεις που του αναλογούσαν ενώ μετέτρεψε σε τσιφλίκια και 15 χωριά στο σαντζάκι των Τρικάλων. Οι εκτάσεις που βρίσκονταν στα χέρια των χωρικών πέρασαν με εκφοβισμό ή χρήση βίας στην κατοχή του Αλή Πασά ενώ δικό του ήταν και το 1/3 της σοδειάς που παραγόταν στα τσιφλίκια αυτά⁷⁵.

Μια παρόμοια μέθοδος που χρησιμοποιούσε ο Τεπελενλής προκειμένου να μετατρέψει σε τσιφλίκια εκτάσεις που ανήκαν σε άλλους, ήταν η πληρωμή ενός καθορισμένου ποσού ανάλογα με την μέγεθος της καλλιεργήσιμης γης (π.χ. 2 γρόσια το στρέμμα). Ο Αλή, που με αυτόν τον τρόπο ιδιοποιήθηκε τέσσερα τσιφλίκια στον Ελασσόνα, άρπαζε πολλές φορές τα εδάφη των χωρικών χωρίς να πληρώνει

⁷⁴ Aktaran H. İncelik, D. Quataert, *An Economic and Social History of the Ottoman Empire: 1300-1914*, Κέμπριτζ 1994, 688.

⁷⁵ D.BŞM.MHF 13315, 3-5, 1235/1819-20.

οποιοδήποτε αντίτιμο και στη συνέχεια τα μετέτρεπε σε τσιφλίκια. Ο Αλή Πασάς απέκτησε μ» αυτόν τον τρόπο ένα τσιφλίκι 5 ζευγαριών στον καζά του Δομένικου, ένα τσιφλίκι 3 ζευγαριών ζώων στον Ελασσόνα, 5 τσιφλίκια στα Τρίκαλα και ένα τσιφλίκι 240 στρεμμάτων στα Φάρσαλα. Η αγορά των τσιφλικιών σε τιμή πολύ χαμηλότερη από την πραγματική τους αξία ήταν ακόμη μία πρακτική στην οποία κατέφευγε ο Αλή. Φαίνεται πως υποχρέωσε μια γυναίκα με το όνομα Φατμά Χατούν στα Τρίκαλα να του πουλήσει αναγκαστικά στην τιμή των 20.000 γροσίων μια έπαυλή της, μια σειρά από καταστήματα και εκτάσεις με 22 ζευγάρια ζώων σε διάφορα τσιφλίκια. Με τον ίδιο τρόπο, ο Αλή Πασάς απέκτησε εκτάσεις γης με 23,5 ζευγάρια ζώων σε τρία τσιφλίκια που ανήκαν σε άλλα άτομα στα Τρίκαλα έναντι 14.750 γροσίων, εκτάσεις γης με 27 ζευγάρια ζώων σε διάφορα τσιφλίκια ενός ιδιώτη με το όνομα Λουτφουλάχ Αγά έναντι 22.000 γροσίων και ένα τσιφλίκι με 4 ζευγάρια ζώων έναντι 1000 γροσίων. Φαίνεται ακόμη, ότι με τον καιρό ο Αλή απέκτησε με παράνομα μέσα και πολλά από τα εδάφη των τσιφλικιών που δεν είχε αγοράσει. Τέλος, είναι αλήθεια ότι ο Αλή οικειοποιήθηκε και κάποια τσιφλίκια που είχαν παραχωρηθεί σε βακούφια ή θρησκευτικά ιδρύματα⁷⁶.

Απ' όσα προαναφέρθηκαν φαίνεται ότι η μεγάλη περιουσία του Αλή Πασά είχε ως βάση τη μετατροπή των εκτάσεων που κατείχαν οι χωρικοί σε αποδοτικά τσιφλίκια· εκτάσεις που αποσπώνταν με τη βία ή με πολύ χαμηλά αντίτιμα ή με χρήματα που συγκεντρώνονταν καταπιέζοντας το λαό. Με την ανάληψη διαφόρων κρατικών αξιωμάτων από τους γιους του, η δύναμη του Αλή Πασά μεγάλωσε. Και δεν υπήρχε καμία διαφορά μεταξύ πατέρα και γιόν όσον αφορά τις καταπιέσεις σε βάρος του λαού. Είναι γνωστό ότι ο γιος του Αλή, Βελή Πασάς, μετά την ανάληψη των καθηκόντων του στην Πελοπόννησο, αποσπούσε χρήματα από το λαό με τρόπο κτηνώδη⁷⁷. Οι παρακάτω δηλώσεις που συμπεριλήφθηκαν στη διαμαρτυρία ενός κρατικού αξιωματούχου της περιοχής φαίνεται πως επιβεβαιώνουν την άποψη για τα παράνομα έσοδα και τις καταπιέσεις του Βελή Πασά στα Τρίκαλα και τη Λάρισα: «Ο Βελή Πασάς, αρπάζοντας τσιφλίκια και μερίδια γης στη Λάρισα και τα περίχωρά της, απέκτησε εισόδημα 8.000 κισέδων, δεν πληρώνει τον σουλτανικό φόρο που

⁷⁶D.BŞM.MHF 13315, 3-5, 1235/1819-20. Ο Αλή μετέτρεψε σε τσιφλίκι ένα χωριό 80 νοικοκυριών στον Ελάσσονα που πλήρωνε ετήσιο φόρο αλλά και ποσό 1000 γροσίων για ένα βακούφι στην Κωνσταντινούπολη, υπό τον όρο να πληρώνει ο ίδιος φόρο 2500 γροσίων ετησίως και τα 1000 γρόσια για το βακούφι. Στη συνέχεια έστειλε 50 από τους κατοίκους του χωριού σε ένα άλλο χωριό του καζά Φαναρίου της Λάρισας και επιβάρυνε ξανά τους ραγιάδες με το φόρο που πληρωνόταν κάθε χρόνο στο βακούφι (*Ayni defter*, 3, 1235/1819-20).

⁷⁷Palmer, *ό.π.*, 119.

απαιτείται για τα τσιφλίκια που έχει στην κατοχή του και επιβαρύνει υποχρεωτικά με αυτόν άλλους ραγιάδες ενώ εξαιτίας όλων αυτών ο καζάς της Λάρισας και άλλοι γειτονικοί καζάδες άρχισαν να ερημώνουν...». Ο ίδιος αξιωματούχος συνεχίζει: «οι μπολουκμπασηδες σας που έχουν αναλάβει τη φύλαξη των δερβενίων να σταματήσουν τις εχθρικές κινήσεις και καταπιέσεις προς τους ταξιδιώτες και υπηρέτες που περνούν από κάθε μέρος; η τόσο μεγάλη διευκόλυνση των γιών και του περιβάλλοντός σας ευχαριστεί το Θεό και το Σουλτάνο; Η εξοχότητά σας έκανε και τους γιους σας βεζίρηδες, όπως είστε εσείς, προήγαγε στο βαθμό του αρχιστράτηγου τους μπολουκμπασηδες σας και καθένας τους κυβερνά αυτόνομα μπορεί η υπό την κυριαρχία σας γη του Σουλτάνου και οι φτωχοί ραγιάδες να αντέξουν το βάρος τριών βεζίρηδων και είκοσι αρχιστράτηγων;⁷⁸» Οι δηλώσεις αυτές φανερώνουν σε ποιο βαθμό είχαν προχωρήσει οι καταπιέσεις.

Ο υπολογισμός και η κατάσχεση της περιουσίας του Αλή Πασά

Μετά την κοινοποίηση της επικήρυξης του Αλή Πασά, αποφασίστηκε η από το κράτος κατάσχεση όλης της περιουσίας αυτού και των γιών του. Γι αυτόν ακριβώς τον λόγο όλη η κινητή και ακίνητη περιουσία όσων επέμεναν να βρίσκονται στο πλευρό του Αλή και των γιών του επρόκειτο να κατασχεθεί και να αναλάβει τη διαχείρισή της το Αυτοκρατορικό Νομισματοκοπείο. Αποφασίστηκε να σταλεί από ένας υπάλληλος με τον τίτλο «επόπτης αυτοκρατορικού τσιφλικιού» με σκοπό την αναδόμηση και αναδιοργάνωση καθώς και την ορθή λειτουργία των τσιφλικιών σε κάθε σαντζάκι. Επιπλέον, αποφασίστηκε η σύμφωνα με το νόμο και με τα ανάλογα ποσά μισθοδοσία των υπαλλήλων από το Αυτοκρατορικό Νομισματοκοπείο και η διεύθυνση των τσιφλικιών με τις έως τότε διοικητικές πρακτικές ή αν αυτό δεν καθίστατο δυνατό, η ένταξή τους στο σύστημα της εκμίσθωσης των φόρων. Έτσι στο τέλος της χρονιάς, θα υπολογιζόταν η ετήσια απόδοση όλων αυτών των τσιφλικιών και των υπόλοιπων εισοδηματικών πηγών και σύμφωνα μ' αυτόν θα γίνονταν οι επόμενες κινήσεις. Ακόμα, αποφασίστηκε η διαμέσου των διορισμένων εποπτών πώληση με ανοιχτή δημοπρασία των κατασχεμένων πανδοχείων, καταστημάτων,

---

⁷⁸ Cev. Dah. 2054, 1218/1803-04.

καταλυμάτων και των υπόλοιπων ακινήτων του Τεπελενλή καθώς και η αποστολή των εισοδημάτων του στο Αυτοκρατορικό Νομισματοκοπείο⁷⁹.

Περιουσία υπό τη μορφή πίστωσης και πολύτιμων μετάλλων/αντικειμένων

Τρεις ήταν οι βασικοί τομείς που συγκροτούσαν την περιουσία του Αλή Πασά και των γιων του. Ο σημαντικότερος από αυτούς ήταν τα έσοδα από τις διάφορες εκμισθώσεις φόρων σε τσιφλίκια που ο Αλή άρχισε να σφετερίζεται όσο βρισκόταν εν ζωή ενώ οι άλλοι δύο αντιστοιχούν στους θησαυρούς που βρίσκονταν στο κάστρο των Ιωαννίνων μετά το θάνατό του και τα ποσά δανεισμού με τα οποία ήταν χρεωμένα διάφορα άτομα στην περιφέρεια του πασαλικιού του. Σε αυτούς τους δύο τελευταίους τομείς, οι πιστώσεις από τους δανεισμούς φαίνονται και στην πράξη μέσα από δηλώσεις ατόμων που εκτελούσαν χρέη γραμματέων ή βρίσκονταν στο κοντινό περιβάλλον του Αλή και των γιων του καθώς και από αναλύσεις κατάστιχων που βρέθηκαν μετά το θάνατο του Πασά. Γι αυτό και άτομα που περιλαμβάνονταν στα κατάστιχα αυτά απαλλάχθηκαν με το θάνατο του Αλή από τα καθήκοντά τους⁸⁰.

Επειδή αναμενόταν να είναι πολύ μεγάλη η περιουσία που άφησε πίσω του ο Αλή Πασάς στα Γιάννενα, η καταγραφή της ανατέθηκε ειδικά στον ναζίρη της Σόφιας Χασάν Ταχσίν⁸¹. Ωστόσο, οι θησαυροί του Αλή αποδείχτηκαν πολύ φτωχότεροι από το αναμενόμενο και η σημαντικότερη αιτία αυτού ήταν η παραχώρηση μεγάλων χρηματικών ποσών από τον Αλή ως βοήθεια στην επανάσταση των Ελλήνων στην Πελοπόννησο. Σύμφωνα με τον W. Palmer, η αξία των θησαυρών του Αλή άγγιζε τα 40 εκατομμύρια γρόσια⁸². Είναι αμφίβολο εντούτοις αν η πραγματική αξία των θησαυρών του Αλή έφτανε αυτό το ποσό διότι όπως φαίνεται η τρέχουσα αξία χρυσού που βρέθηκε στο κάστρο των Ιωαννίνων μετά το θάνατό του υπολογίζεται στα 23.275.288 γρόσια. Εκτός από το χρυσό υπολογίζεται ότι ο Αλή είχε στην κατοχή του 181.675 χρυσά νομίσματα «μπεσλί», 155.625 διαφόρων ειδών

⁷⁹ Ayniyat Defterleri 610, 63, 1236/1820-21.

⁸⁰ Για τη χρηματική περιουσία του Αλή Πασά είχαν ερωτηθεί σχετικά, ο γραφιάς Μάντο, ο κοντινός του φίλος Θανάσης Βαγιέ, η σύζυγός του και κάποιος με το όνομα Θύμιος για την περιουσία του γιου του Μουχτάρ ο γραμματικός Δημήτρης Περμίγκος, οι Δημήτρης Δερόσος και Αλί Εφέντης από τα Γιάννενα, ενώ για την περιουσία του Βελή Πασά ο γραμματικός Δημήτρης (HH 31844, 1237/1821-22).

⁸¹ Ayniyat Defterleri 610, 104, 1237/1821-22.

⁸² Palmer, ό.π., 205.

νομίσματα και ακόμη χρήματα που αντιστοιχούσαν σε 2.630.500 γρόσια⁸³. Λαμβάνοντας αυτά υπόψη, μπορούμε να πούμε ότι ο θησαυρός του Αλή Πασά στο κάστρο των Ιωαννίνων έφτανε περίπου τα 27 εκατομμύρια γρόσια.

Ένα μέρος της περιουσίας των γιων του Αλή το οποίο βρισκόταν εκτός τσιφλικιών, καταγράφηκε με την εγκατάστασή τους στην Ανατολία και τους παραδόθηκε ενώ μετά και το θάνατό τους κατασχέθηκε και αυτό. Μπορούμε να υποθέσουμε επίσης ότι τόσο ο Αλή όσο και οι γιοι του είχαν υπό την κατοχή τους εκτός απ' όσα αναφέρθηκαν εδώ, κοσμήματα και παρόμοια αντικείμενα αξίας. Αναφέρεται ότι ο Μουχτάρ Πασάς έθαψε μέρος των κοσμημάτων που κατείχε, ενώ ο γραμματικός Δημήτρης ισχυρίζεται ότι παρέδωσε δύο σεντούκια (πιθανόν με κοσμήματα) για σύντομο χρονικό διάστημα στον πρόξενο της Αγγλίας William Meyer ο οποίος βρισκόταν στην Πρέβεζα πριν παραδοθεί ο Βελή Πασάς. Όταν έγινε αντιληπτό όμως ότι ο πρόξενος το έσκασε κρυφά παίρνοντας μαζί του τα σεντούκια, η υπόθεση ερευνήθηκε και αποκαλύφθηκε ότι τα σεντούκια βρίσκονταν στο νησί της Λευκάδας. Έτσι, αν και ξεκίνησαν προσπάθειες για να μεταφερθούν τα σεντούκια στη Κωνσταντινούπολη όπως επιθυμούσε ο Άγγλος πρέσβης, δεν είναι βέβαιο αν υπήρξε κάποιο αποτέλεσμα⁸⁴. Πέρα από αυτό, τρεις μήνες πριν οχυρωθεί στο κάστρο των Ιωαννίνων ο Αλή Πασάς επιχείρησε να στείλει στο νησί της Κέρκυρας ένα ποσό 10 εκατομμυρίων γροσίων αλλά ο γραμματικός του Βελή Δημήτρης δήλωνε ότι δεν γνώριζε αν τελικά στάλθηκαν τα χρήματα ή όχι⁸⁵.

Αλλά και οι πρόσοδοι από τα δάνεια του Αλή και των γιων του στους κατοίκους των βιλαετιών αποτελούσαν ένα σημαντικό ποσό. Το κράτος, για να μπορεί να εισπραχθεί αυτό το ποσό, έπρεπε να καθορίσει το ύψος των προσόδων καθώς και από ποιους και από πού θα εισπράττονταν. Με αυτό το σκοπό και μεταφράζοντας κατάστιχα γραμμένα στα ελληνικά και άλλα έγγραφα που περνούσαν στα χέρια του κράτους, υπολογιζόταν το σύνολο των προσόδων. Οι οφειλές των ραγιάδων προς τον Αλή και τους γιους του γενικά αποτελούνταν από: τις οφειλές των κατοίκων των τσιφλικιών, τις οφειλές των χωρικών από τους φόρους, τα αντίτιμα των φόρων αβαρίζ και νουζούλ, τις χρεώσεις για τα ακαλλιέργητα τιμάρια και τον κεφαλικό φόρο, τις οφειλές για το άρμεγμα των αιγοπροβάτων, την εκμίσθωση των

---

⁸³ HH 221024.A, 1237/1821-22. Ο χρυσός που είχε στους θησαυρούς του ο Αλή Πασάς ήταν διαφόρων ειδών. Υπήρχε χρυσός σε διάφορες ποσότητες από την Ουγγαρία, την Ισπανία, τη Γένοβα, την Κωνσταντινούπολη, την Αίγυπτο και αλλού. Η αξία καθενός κομματιού ήταν διαφορετική και κυμαινόταν μεταξύ 2 και 100 γροσίων (ίδιο έγγραφο).

⁸⁴ HH 31844, 1237/1821-22.

⁸⁵ HH 32123, 1237/1821-22.

χειμαδιών, το αντίτιμο της δεκάτης για τα χωριά, τα ποσά για το φόρο κατανάλωσης χοιρινού, το εισόδημα από την παραγωγή των τσιφλικιών, το ποσό για το φόρο λόγω εκστρατειών, τους λογαριασμούς για την ενοικίαση γης, τους τελωνειακούς φόρους, το εισόδημα της παραγωγής όσων ατόμων εκμεταλλεύονταν τα τσιφλίκια του Αλή, τους κρατικούς φόρους, τα αντίτιμα της εκμίσθωσης τσιφλικιών, τους φόρους για την ιδιοκτησία αιγοπροβάτων κτλ. Το υψηλότερο ποσό συγκροτούσαν οι πρόσοδοι για τις οφειλές των κατοίκων των τσιφλικιών, για τους φόρους των χωρικών, την εκμίσθωση χειμαδιών, τον κεφαλικό φόρο και τα σιτηρά⁸⁶. Το ύψος των πιστώσεων και η κατανομή τους σε βιλαέτια είχε ως εξής⁸⁷:

Πίνακας 1

Οι πρόσοδοι του Αλή Πασά και των γιων του στα διάφορα βιλαέτια

Βιλαέτι	Ποσό Πίστωσης (γρόσια)
Αυλώνα	5.913.715
Γιάννενα	2.657.691
Δέλβινο	622.795
Πασά	2.071.324
Τρίκαλα	1.757.139
Θεσσαλονίκη	34.936
Ελμπασάν	222.300
Οχρίδα	132.630
Ναύπακτος	688.445
Νάουσα	1.046.218
Σύνολο	15.127.153

Εκτός από το ποσό που ξεπερνά τα 15 εκατομμύρια από τα βιλαέτια, ο Αλή είχε πιστώσει με το ποσό των 1.172.757 γροσίων έναν αργυραμοιβό από τη Λάρισα και δύο άλλα άτομα με 8.138 γρόσια, συνολικά 1.180.895 γρόσια δηλαδή⁸⁸. Μαζί μ’

⁸⁶ HH 21137, 2-24, 1237/1821-22.

⁸⁷ HH 137, 1237/1821-22.

⁸⁸ HH 21024.A, 1237/1821-22· HH 21137, 18, 1237/1821-22.

αυτό το συνολικό ποσό πίστωσης φτάνει τα 16.316.186 γρόσια. Λαμβάνοντας υπόψη τα μέχρι τώρα δεδομένα, μπορεί να γίνει σαφές ότι το συνολικό ποσό της περιουσίας του Αλή Πασά και των γιων του υπό τη μορφή προσόδων, χρυσού και πολύτιμων αντικειμένων ξεπερνούσε τα 43 εκατομμύρια γρόσια.

Τα έσοδα του Αλή Πασά από τα τσιφλίκια και την εκμίσθωση φόρων

Η βάση του πλούτου του Αλή Πασά βρισκόταν στα έσοδα από τα εκατοντάδες τσιφλίκια που είχε στην κατοχή του. Μετά την απόφαση για την κατάσχεση ολόκληρης της περιουσίας του Αλή, τα τσιφλίκια που βρίσκονταν σε διάφορους καζάδες επιθεωρήθηκαν ένα-ένα από εντεταλμένους υπαλλήλους του κράτους και καταγράφηκαν στα κατάστιχα απαραίτητες πληροφορίες. Σύμφωνα με τα πρώτα κατάστιχα που σχηματίστηκαν για τα τσιφλίκια, ο Αλή είχε στην κατοχή του περίπου 450 τσιφλίκια. Σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα και τις σχετικές σημειώσεις, σε ένα σημαντικό μέρος των τσιφλικιών, ο Αλή, χωρίς να προσφέρει καμιά απολύτως στήριξη στους ραγιάδες, κρατούσε για τον εαυτό του το 1/3 της παραγωγής. Ενίοτε, συγκέντρωνε σε είδος ή σε μορφή χρημάτων προκαθορισμένα ποσά. Έπαιρνε και ένα συγκεκριμένο ποσοστό της παραγωγής από τα τσιφλίκια στα οποία είχε μερίδιο. Αποσπώντας ακόμα ένα συγκεκριμένο ποσό αλλά και ενοίκιο κατοικίας από τους μη μόνιμους εργαζόμενους στα τσιφλίκια, εκμίσθωνε ή νοίκιαζε βοσκοτόπια, μύλους, καταλύματα, καταστήματα κτλ εντός της περιφέρειας του τσιφλικιού. Οι αμπελώνες, βασικό συστατικό της δομής των τσιφλικιών, ανήκαν ως επί το πλείστον στους κατοίκους των τσιφλικιών αλλά και από αυτούς ο Αλή Πασάς συγκέντρωνε ένα προκαθορισμένο αντίτιμο. Εισέπραττε ακόμη ξεχωριστά από τα τσιφλίκια και ένα αντίτιμο που λεγόταν «αγαλίκι» (*ağalık varidatı*). Ο παρακάτω πίνακας, χρησιμοποιώντας τα πρώτα κατάστιχα που σχηματίστηκαν για τα τσιφλίκια του Αλή, δείχνει πόσα τσιφλίκια είχε κάθε καζάς καθώς και σχετικές με αυτά τιμές⁸⁹. Έχουν προστεθεί σύντομες σημειώσεις στον πίνακα προκειμένου να δοθούν κάποιες πληροφορίες σχετικά κοινές πρακτικές που λάμβαναν χώρα στα τσιφλίκια.

---

⁸⁹ MAD 9761, 4-152, 1234-36/1818-21.

Πίνακας 2

Τα τσιφλίκια του Αλή Πασά και μερικά στατιστικά στοιχεία σχετικά με αυτά (1234-36/1818-21)

Καζάς	Αριθμός τσιφλικιών	Εκταση τσιφλικιού (στρέμματα)		Κάτοικοι			Παραγωγή (οκάδες)						
		χωράφι	αμπέλι	αγρότες	έκτακτοι εργάτες	άλλοι	σιτάρι	κριθάρι	σίκαλη	βρώμη	καλαμπόκι	άσπρο κεχρί	κεχρί ερζέν
Nasliç (Νεάπολη)	9	3.083	207	122	85	60	1.523	771	999	313			
Tirhala (Τρίκαλα)	9	20.050	12	308	210	70							
Tirhala (Τρίκαλα)	53	77.330		1.151	140	141	38.540	5.150	3.310	716	30.582	830	82
Dominik (Δομένικο)	7	82.49		245	135		1.888	886	1.876				
Alasonya (Ελασσόνας)	13	19.340		204	147								
Çatalca (Φάρσαλα)	14	29.557		242	198		6.973	3971			1.253		
Karlıeli (Πρέβεζα)	91												
Karaferye (Βέροια)	20						13.046	2.175	115	456	1.779		563
Yeniceivardar (Γιαννιτσά)	2						340	771	101				42
Terpedelen (Τεπελένι)	12			300									
Orhi (Οχρίδα)	8	1.360											
Elbasan (Ελμπασάν)	6												
Manastır (Μοναστήρι)	5	4.630	232	125			895	592	1.432	35	60		
Florina (Φλώρινα)	11	10.751	38	465	109		1.519	8.546	6.829	259	364		44
Sarıgöl (Πτολεμαΐδα)	12		440	291	46		5.215	2.789	2.581	768	452		
Berkofça (Μπερκοβίτσα)	4		60	142	4		877	249	1.119	42	273		20
Astarova-Pirlepe (Αστάροβα-Περλεπέ)	3	1.700		6	12	26							
Anlonya (Αυλώνα)	16												
Ergiri (Αργυρόκαστρο)	27	15.980		420									
Yagone (Γιάννενα;)	33	42.220											
Άλλοι	71							3.228	114	6.820	20.121		

Naslic [Νεάπολη]: Φαίνεται ότι ένα μέρος από τα τσιφλίκια του καζά της Νεάπολης και του *Horpezte* [Άργους Ορεστικού] περιήλθε στο καθεστώς του τσιφλικιού με αγορά γης από ραγιάδες ενώ κάποιο άλλο προερχόταν από κατακτημένα χωριά που είχαν ηττηθεί στις μάχες με τον Αλή Πασά. Το 1/3 της παραγωγής των τσιφλικιών δινόταν στον Αλή ενώ ο Πασάς συγκέντρωνε και ένα σταθερό ποσό 8 γροσίων ανά στρέμμα από κάθε αμπελώνα που ήταν στην ιδιοκτησία του όποιου ραγιά. Οι ραγιάδες επίσης ήταν αυτοί που εξασφάλιζαν τους απαραίτητους για την καλλιέργεια σπόρους ενώ και τα αγροτικά εργαλεία και τα ζώα ανήκαν σε αυτούς. Εισπράττονταν από κάθε έκτακτο εργάτη (*aylakci*) που δούλευε στο τσιφλίκι σταθερό ετήσιο ποσό 10 γροσίων και ενοίκιο κατοικίας 15 γροσίων. Επιπλέον ο Αλή ιδιοποιούνταν ένα μέρος των σταθερών προσόδων των τσιφλικιών. Στα τσιφλίκια βρίσκονταν και 310 καταλύματα ραγιάδων. Οι ποσότητες παραγωγής αφορούν το έτος 1234/1818-19 ενώ στο συνολικό άθροισμα δε συμπεριλαμβάνεται το 1/3 της έκτασης των χωραφιών και της απόδοσης από αυτά.

Tirhala [Τρίκαλα]: 9 τσιφλίκια στον καζά των Τρικάλων διοικούνταν από τον κετχουντά των τσιφλικιών του Αλή, Αντάς. Και σε αυτά τα τσιφλίκια, μαζί με το 1/3 της παραγωγής, εισπράττονταν 5 γρόσια για κάθε στρέμμα αμπελιού, δέκα μούρα από κάθε δέντρο μουριάς, ενοίκια και ετήσια ποσά από τους έκτακτους εργάτες. Επιπλέον, λιβάδια, αχυρώνες, χειμαδιά, καταστήματα κτλ που βρίσκονταν στα τσιφλίκια διατίθεντο προς ενοικίαση. Τα αμπέλια, τα αγροτικά εργαλεία και τα ζώα ανήκαν στους ραγιάδες. Δε συμπεριλαμβάνεται στο συνολικό άθροισμα ένα τσιφλίκι αφού δεν είναι γνωστή η έκτασή του.

Tirhala [Τρίκαλα]: 53 τσιφλίκια στα Τρίκαλα διοικούνταν από τον κετχουντά των τσιφλικιών του Αλή. Μετά την κατάσχεση των τσιφλικιών, ένα μέρος της υπάρχουσας παραγωγής δημητριακών και κυρίως του σιταριού και του κριθαριού δόθηκε στο στρατό των Ιωαννίνων, σε στρατιώτες που είχαν σταλεί για να εκδιώξουν τους ληστές της περιοχής των Τρικάλων, σε άτομα που είχαν αναλάβει τη φύλαξη των σοδειών και τέλος στους ραγιάδες που έμεναν στα τσιφλίκια.

Dominik [Δομένικο]: Τα τσιφλίκια του καζά του Δομένικου διοικούνταν από τον ιμάμη και τον κοτζαμπάση του Πασά. Ένα από τα τσιφλίκια άνηκε στον Βελή Πασά. Σε ένα άλλο τσιφλίκι ο Αλή δεν είχε καθόλου γη ωστόσο όπως και σε άλλα τσιφλίκια έτσι και από αυτό έπαιρνε το 1/3 της παραγωγής. Δε συμπεριλαμβάνεται στο συνολικό άθροισμα ένα τσιφλίκι αφού δεν είναι γνωστή η έκτασή του.

Alasonya – Catalca [Ελασσόνας – Φάρσαλα]: Ο Αλή έπαιρνε το 1/3 της παραγωγής των τσιφλικιών.

Karlheli [Κάρλελι]: Ο Αλή τρομοκρατώντας και καταπιέζοντας το λαό είχε μετατρέψει χωριά του σαντζακίου του Κάρλελι σε τσιφλίκια.

Karaferye – Yeniceivardar [Βέροια-Γιαννιτσά]: Τέσσερα από αυτά τα τσιφλίκια ανήκαν στο Βελή Πασά. Όλα τα τσιφλίκια διοικούνταν με βασική αρχή την είσπραξη του 1/3 της παραγωγής.

Tepedelen [Τεπελένι]: Σε δώδεκα τσιφλίκια του Αλή στο Τεπελένι υπήρχαν 331 αγροτεμάχια. Το έτος 1218/1803-04 ένα μέρος των τσιφλικιών αποκτήθηκε χωρίς καμιά καταβολή χρηματικού αντιτίμου. Ένα από τα τσιφλίκια λειτουργούσε με τον

όρο να καταβάλλεται από τους ραγιάδες ένα ετήσιο σταθερό αντίτιμο ενώ σε ένα άλλο τσιφλίκι, αφού αφαιρούνταν το 1/10 της παραγωγής (φόρος της δεκάτης) ό,τι απέμενε διανέμονταν ισόποσα.

Orhi [Οχρίδα]: Ο Αλή Πασάς έπαιρνε γενικά ένα σταθερό μερίδιο από την παραγωγή των τσιφλικιών της Οχρίδας. Στα τσιφλίκια υπήρχαν 34 αγροτεμάχια (34x40= 1360 στρέμματα).

Elbasan [Ελμπασάν]: Ο Πασάς κατείχε περίπου το 20% έξι τσιφλικιών στον Ελασσόνα. Από την ετήσια παραγωγή των τσιφλικιών δίνονταν με τρέχουσες τιμές στον Αλή το αντίτιμο που αντιστοιχούσε στο μερίδιό του. Το αντίτιμο αυτό ήταν συνολικά 863 γρόσια. Επιπλέον, στον καζά αυτό ο Αλή είχε μερίδια που του απέφεραν 2.500 γρόσια ετησίως.

Manastur [Μοναστήρι]: Σε ένα μεγάλο από τα πέντε τσιφλίκια του καζά Μοναστηρίου υπήρχαν 2 αρχοντικά (κονάκια), 2 αποθήκες σιτηρών, λιβάδι 6 στρεμμάτων, κήποι κτλ. Η έκταση ενός τσιφλικιού δε συμπεριλαμβάνεται στο συνολικό άθροισμα. Η ετήσια συνολική απόδοση των τσιφλικιών ήταν 26.136 γρόσια ενώ από τα εργαλεία και τα αντικείμενα που βρίσκονταν στα τσιφλίκια η απόδοση έφτανε τα 3.170 γρόσια.

Florina [Φλώρινα]: Στα τσιφλίκια του Αλή που βρίσκονταν σε αυτόν τον καζά υπήρχαν 162 αμπέλια, λιβάδια 441 στρεμμάτων, 5 χάνια, 2 αρχοντικά και 10 ερειπωμένες τοποθεσίες. Από κάθε έκτακτο εργάτη (aylakci) εισπράττονταν σταθερό ποσό 10-15 γροσίων ενώ τα λιβάδια χρησιμοποιούνταν πάλι με καταβολή αντιτίμου. Η συνολική απόδοση των τσιφλικιών το έτος 1235/1819-20 ήταν 43.970 γρόσια ενώ η καθαρή συνολική απόδοση έφτανε τα 29.311 γρόσια. Η έκταση τριών τσιφλικιών δε συμπεριλαμβάνεται στο συνολικό άθροισμα. Επίσης στη Φλώρινα υπήρχαν τσιφλίκια ραγιάδων καθώς και ένα χωράφι του Βελή Πασά έκτασης 1592 στρεμμάτων.

Sarigöl [Σαριγκιόλ (περιοχή της Πτολεμαΐδας)]: Οι καζάδες που αποτελούν την Σαριγκιόλ ονομάζονταν Τζουμά Παζάρι, Εγρί Μπουτζάκ και Τσαρσαμπάς (Βελβενδός). Στους 3 αυτούς καζάδες ο Αλή είχε 8 μύλους και 25 αμπέλια. Η πρόσοδος των καζάδων το έτος 1235/1819-20 ήταν 3199 γρόσια και η απόδοση τους 31.222 γρόσια.

Berkofça [Μπερκοβίτσα]: Από αμπέλια 10 στρεμμάτων που βρίσκονταν στα τσιφλίκια εισπράττονταν σταθερό ετήσιο ποσό 300 γροσίων. Η πρόσοδος των τσιφλικιών το έτος 1235/1819-20 ήταν 407 γρόσια ενώ η απόδοση 7.860 γρόσια.

Astarova – Pirlepe [Αστάροβα- Περλεπέ]: Η απόδοση τριών τσιφλικιών το έτος 1235/1819-20 ήταν 10.235 γρόσια.

Avlonya [Αυλώνα]: 16 τσιφλίκια στην Αυλώνα που αρχικά ανήκαν στον Ιμπραήμ Πασά πέρασαν στην κατοχή του Αλή. Σε 4 από αυτά εισπράττονταν το 1/3 της παραγωγής και τα υπόλοιπα 2/3 δίνονταν στους ραγιάδες ενώ στα άλλα 12 τσιφλίκια καταβάλλονταν σταθερές ποσότητες από την παραγωγή.

Ergiri [Αργυρόκαστρο]: Στα τσιφλίκια υπήρχαν 200 αμπέλια και 3 μποστάνια. Το ετήσιο κέρδος από τα τσιφλίκια υπολογίζεται ότι πρέπει να έφτανε τα 45.000 γρόσια. Στα τσιφλίκια υπήρχαν 399,5 αγροτεμάχια ($399,5 \times 40 = 15.980$ στρέμματα).

Yagone [Γιάκοβα;]: Στα τσιφλίκια υπήρχαν 1055,5 αγροτεμάχια ($1055,5 \times 40 = 42.200$ στρέμματα).

Άλλοι: Τα 71 αυτά τσιφλίκια θεωρούνταν αυτοκρατορικά κτήματα και το έτος 1235/1819-20 η εκμετάλλευσή τους ανήκε στον Αλή Πασά. Η συνολική απόδοση των τσιφλικιών έφτανε τα 2.000.000 γρόσια.

Ο Αλή Πασάς εκτός από τα τσιφλίκια του, είχε στο Τεπελένι 315 στρέμματα περίπου με αμπέλια και κήπους. Από αυτά εξασφάλιζε κάθε χρόνο εισόδημα 31.582 γροσίων. Επιπλέον, ο Αλή είχε αγοράσει κομμάτια γης εκατοντάδων στρεμμάτων και σε διάφορα χωριά. Στο κάστρο του στο Τεπελένι είχε ένα μεγάλο αρχοντικό και στο κονάκι του αυτό πολυάριθμα αντικείμενα στην κατοχή του. Ακόμη στο κάστρο υπήρχαν 1200 οκάδες ρύζι, 4500 οκάδες σιτάρι, 2100 οκάδες καλαμπόκι και 1800 οκάδες άχυρο.

Ο Αλή απέκτησε σημαντικά εισοδήματα και από άλλες περιοχές και διάφορους μουκατάδες (εκμισθώσεις φόρων) που συμπεριλαμβάνονταν σε μέρος των τσιφλικιών. Το ετήσιο κέρδος του Αλή από τους διάφορους μουκατάδες, την ενοικίαση ακινήτων και το σταθερό ποσό που εισέπραττε από τους καζάδες, ήταν περίπου 1,5 εκατομμύριο γρόσια. Ο Πασάς εξασφάλιζε ετησίως περίπου 450 χιλιάδες γρόσια από την είσπραξη των φόρων του τελωνείου της Αυλώνας, άλλων ακινήτων και διαφόρων άλλων φόρων (φόρος διοδίων, ζυγαριάς, λαδιού, βοσκής κτλ). Ο Αλή κατείχε επίσης και 2025 πρόβατα που ανήκαν σε διάφορα άτομα⁹⁰.

Από ένα άλλο κατάστιχο του Οθωμανικού Πρωθυπουργικού Αρχείου που παρουσιάζει τις κατασχεμένες περιουσίες του Αλή και των γιων του γίνεται αντιληπτό ότι ο Πασάς και οι γιοί του είχαν στην κατοχή τους περισσότερα από 500 τσιφλίκια και πολλά διαφορετικά μούλκια. Το εν λόγω κατάστιχο φαίνεται ότι συντάχτηκε με βάση τη μετάφραση κατάστιχων και εγγράφων που βρίσκονταν στο αρχοντικό του κάστρου των Ιωαννίνων, την εξέταση των ποσών από τις εκμισθώσεις των φόρων και των ετήσιων αποδόσεων των τσιφλικιών, και τις αναφορές ατόμων που γνώριζαν άλλες πηγές εισοδημάτων του Αλή. Όπως επιχειρείται παρακάτω μάλιστα, είναι δυνατό να παρουσιαστούν σε πίνακα οι πληροφορίες που υπάρχουν

---

⁹⁰MAD 9761, 1234/1818-21.

στο κατάστιχο σχετικά με τις υπολογιζόμενες αποδόσεις του έτους 1237/1821-22 και τα τσιφλίκια που ανήκαν στον Αλή.⁹¹

Πίνακας 3

Τα τσιφλίκια του Αλή Πασά και των γιων του και οι εκτιμώμενες αποδόσεις από αυτά (1237/1821-22).

Τόπος τσιφλικιού	Αριθμός τσιφλικιών	Εκτιμώμενη ετήσια απόδοση (γρόσια)	Διευκρινίσεις
Yanya (Γιάννενα)	19	137.144	Για το έτος 1237/1821-22 η απόδοση από τα τσιφλίκια εκτιμάται στα 67.385 γρόσια. Φαίνεται επίσης να λείπει το ποσό των 69.779 γροσίων εξαιτίας των άδειων και κατεστραμμένων τσιφλικιών.
Yanya (Γιάννενα)	13	120.764	Φαίνεται ότι η συνολικός απόδοση μειώθηκε στο ποσό των 64.387 γροσίων.
Yanya (Γιάννενα)	17	100.950	Εκτιμάται ότι το ποσό αυτό δεν είναι του έτους 1237/1821-22 αφού όλα τα τσιφλίκια του ναχιγιέ Τζερκόστε βρίσκονταν υπό τον έλεγχο επαναστατών.
Foniça (Κόνιτσα)		21.026	Το ποσό της απόδοσης μειώθηκε στα 15.116 γρόσια.
Girina (Γρεβενά)	9+3	51.335	Τα 3 τελευταία τσιφλίκια ανήκαν σε ραγιάδες ωστόσο φαίνεται ότι βρίσκονταν σε άθλια κατάσταση.
Narde (Άρτα)	67	564.616	Ο Αλή κατείχε τα 2/5 των τσιφλικιών αυτών. Αφού αφαιρούνταν η δεκάτη από τα 2/5, τα υπόλοιπα δινόταν στον Αλή.
Delvinye (Δέλβινο)	132	799.341	Το ποσό αυτό προερχόταν από τσιφλίκια διαφόρων περιοχών του καζά του Δέλβινου και από άλλα μέρη όπως χειμαδιά, μύλους κτλ που βρίσκονταν εντός ή εκτός των τσιφλικιών αυτών. Το ποσό αυτό προέκυψε και από χρέος ραγιάδων 196.190 γροσίων.
Delvinye (Δέλβινο)	41	198.097	Στην απόδοση αυτή συμπεριλαμβάνονται και αποδόσεις συνοικισμών, χειμαδιών, νοικοκυριών, καταστημάτων κτλ
Yenişehir (Λάρισα) (περιοχή Οβά;)	25		

⁹¹ MAD 9767, 2-271, 1237/1821-22.

Τόπος τσιφλικιού	Αριθμός τσιφλικιών	Εκτιμώμενη ετήσια απόδοση (γρόσια)	Διευκρινίσεις
Yenişehir (Λάρισα) (περιοχή Μετζάν;)	17		Τα τσιφλίκια του Αλή Πασά και του γιου του Βελή, τα οποία βρίσκονταν στη Λάρισα και τα Τρίκαλα ξαναμετρήθηκαν αφού ο υπολογισμός που είχε γίνει πιο πριν ήταν ελλιπής. Η νέα μέτρηση πραγματοποιήθηκε μέσω διαίρεσης σε τμήματα της προαναφερθείσας περιοχής από κτηματικούς επόπτες και κλητήρες. Επίσης, είχε εξακριβωθεί και ότι σε αυτή την περιοχή 22 τσιφλίκια ανήκαν ακόμα σε ληστές. Στα Τρίκαλα, υπό τον έλεγχο του Αλή βρίσκονταν μαζί με τα τσιφλίκια και 3 χωριά.
Yenişehir (Λάρισα) (περιοχή Μπαγίρ;)	38		
Tırhala (Τρίκαλα) (περιοχή Σαχρά;)	39		
Çatalca (Φάρσαλα)	14		
Yanya (Γιάννενα), Narde (Άρτα), Aydonat(Άγιος Δονάτος), Yeniceivardar (Γιαννιτσά)	56	508.314	Το ποσό αυτό αφορά τα 50 τσιφλίκια, δεν είναι καθορισμένη η αξία της απόδοσης των υπόλοιπων 6. όλα τα τσιφλίκια ανήκαν στον Μουχτάρ Πασά. Στις αποδόσεις των τσιφλικιών συμπεριλαμβάνονται και εισοδήματα από διάφορα μέρη που βρίσκονταν εντός των τσιφλικιών καθώς και έσοδα από ενοικιάσεις λιβαδιών. Εκτιμάται ότι η συνολική απόδοση των τσιφλικιών για το έτος 1237/1821-22 έφτασε τα 96.789 γρόσια, υπολογίζεται ότι λόγω της επανάστασης των ραγιάδων και άλλων αιτίων χάθηκαν 411.525 γρόσια.
Ermeye (Αλμυρός), Narde (Άρτα), Yanya (Γιάννενα)	17	49.867	Το ποσό αυτό προέρχεται από τον τζίρο 7 τσιφλικιών στα Γιάννενα και την Άρτα καθώς και από άλλες εκμισθώσεις φόρων. Το έτος 1237/1821-22 φαίνεται ότι από το ποσό αυτό εισπράχτηκαν μόνο 2.750 γρόσια ενώ λόγω της καταστροφής των τσιφλικιών υπολογίζεται ότι το υπόλοιπο ποσό χάθηκε. Και τα 17 τσιφλίκια ανήκαν στον Βελή Πασά. Εκτός από αυτά, ο Βελή κατείχε ειδικά στη Λάρισα και τα Τρίκαλα και άλλη περιουσία καθώς και πολλά τσιφλίκια.

Σύμφωνα με τις πληροφορίες που βρίσκονται στο κατάστιχο η εκμετάλλευση των τσιφλικιών γινόταν με διάφορους τρόπους. Ένας από τους πιο διαδεδομένους τρόπους εκμετάλλευσης ήταν να δίνονται τα 2/3 του εισοδήματος στους ραγιάδες και το 1/3 στον Πασά (αφού δινόταν πρώτα στους σπαχήδες η δεκάτη ή κάποιο άλλο σταθερό ποσό). Ένας άλλος τρόπος ήταν να διαχωρίζεται εκ των προτέρων το ποσό που θα δινόταν στους σπαχήδες και στη συνέχεια να μοιράζεται το υπόλοιπο σε αναλογίες 2/3 και 1/3. Σύμφωνα με τις προαναφερθείσες συνθήκες λοιπόν

καθοριζόταν και το μερίδιο του καθενός από την παραγωγή⁹². Ωστόσο, σε μερικά τσιφλίκια του Βελή Πασά, αφού γινόταν διαχωρισμός της δεκάτης της παραγωγής το υπόλοιπο μοιραζόταν εξίσου στον Πασά και τους ραγιάδες⁹³.

Με την εξέταση του καταστίχου που αναφέρεται παραπάνω μπορούμε να πούμε ότι ο Αλή Πασάς και οι γιοι του κατείχαν εκτός από τα τσιφλίκια και πολλά άλλα περιουσιακά στοιχεία που τους απέφεραν εισοδήματα. Ένα μέρος αυτών παρουσιάζεται στον Πίνακα 4⁹⁴. Εκτός από αυτά βρέθηκαν στην κατοχή του Αλή και των γιων του πολλά οικόπεδα και οικίσματα, κονάκια, καταστήματα, μύλοι για την παραγωγή ελαιόλαδου και γάλατος, καταλύματα, ατομικά αντικείμενα, οικιακά σκεύη και εργαλεία. Επιπλέον ο Αλή είχε στο κάστρο της Πάργας αλλά και έξω από αυτό μεγάλο αριθμό κτημάτων, αμπελώνων, κήπων και παρόμοιων περιουσιών. Σύμφωνα με το κατάστιχο ο Πασάς είχε στην Πράγα 71.447 ελιές, 16.490 πεπονιές, 2.156 πορτοκαλιές, 1.621 λεμονιές, 1.071 συκιές, 2.584 αχλαδιές, 741 στρέμματα αμπέλια και 261 στρέμματα χωράφια, αμπέλια και μπουστάνια⁹⁵.

---

⁹² MAD 9767, 2-271, 1237/1821-22.

⁹³ MAD, 9767, 117, 1237/1821-22.

⁹⁴ MAD 9767, 2-271, 1237/1821-22.

⁹⁵ MAD 9767, 92-94, 1237/1821-22.

Πίνακας 4

Ορισμένες πηγές εισοδημάτων του Αλή Πασά και των γιων του (1237/1821-22)

Είδος εισοδήματος	Ποσό (γρόσια)
Από περιουσίες που βρίσκονταν σε κάστρο και μόλο κοντά στα Γιάννενα	3.000
Από κάποια κονάκια, καταστήματα και παρόμοια οικίσματα	8.150
Εισόδημα από την πώληση ενός κτήματος ενός προσώπου που εξορίστηκε από τον Αλή Πασά	1.750
Εισοδήματα (εκτιμώμενα) από λιβάδια στα περίχωρα των Ιωαννίνων	15.420
Από 25 καταλύματα που κατείχε στον καζά της Άρτας	25.000
Ποσό που αντιστοιχούσε στα 2/15 της απόδοσης 10 χωριών τα οποία κατέκτησε με μάχες στο Δέλβινο	11.101
Η ετήσια απόδοση από την εκμίσθωση των φόρων του καζά των Γιαννιτσών και την οπλαρχηγεία της Πρέβεζας	42.090
Ενοίκια από κτήματα, χάνια, κονάκια, καταστήματα κτλ που ανήκαν στο Βελή και τον Μουχτάρ	4.730
Διάφορα εισοδήματα του Βελή Πασά	3.200
Χρέη των ραγιάδων από δάνεια του Βελή	14.575
Χρέη ραγιάδων από χρηματικά δάνεια του Βελή	87.858
Εισοδήματα από χωράφια, κήπους και άλλα κτήματα που ανήκαν στο γιατρό του Μουχτάρ	29.000

Οι εργασίες αναδιοργάνωσης των τσιφλικιών

Μετά και την κατάσχεση των περιουσιών όσων επέμεναν να βρίσκονται στο πλευρό του Αλή και των γιών του, το κράτος ξεκίνησε προσπάθειες προκειμένου να μετατρέψει τις περιουσίες αυτές σε ακόμη πιο επικερδείς. Έτσι στόχος ήταν η διατήρηση του έως τότε καθεστώτος στην εκμίσθωση φόρων και στα τσιφλίκια που κατασχέθηκαν από τον Αλή, η αποφυγή ενός άλλου νέου τρόπου διοίκησης της εκμίσθωσης και των τσιφλικιών, αλλά και κυρίως η αύξηση της απόδοσης με τη βελτίωση των αρνητικών συνθηκών στο εσωτερικό των τσιφλικιών. Με αυτόν τον σκοπό αποφασίστηκε η προσωρινή διοίκηση με την αποστολή ενός επόπτη σε κάθε τσιφλίκι από τον Αυτοκρατορικό Νομισματοκοπείο και σύμφωνα με τις αποδόσεις στο τέλος κάθε έτους, η εφαρμογή του συστήματος της εκμίσθωσης φόρων ή διαφορετικά άλλων μεθόδων εκμετάλλευσης. Στην πραγματικότητα η βασική σκέψη του κράτους πάνω στο θέμα αυτό ήταν να καθορίσει τις αποδόσεις μέσω των απεσταλμένων υπαλλήλων χωρίς να αλλάξει την έως τότε υπάρχουσα δομή των τσιφλικιών και στη συνέχεια να εντάξει γρήγορα τα τσιφλίκια αυτά στο σύστημα της εκμίσθωσης φόρων. Και αυτό γιατί φαινόταν αναπόφευκτη η ένταξη των τσιφλικιών στο σύστημα της εκμίσθωσης όχι μόνο για τη βελτίωση των συνθηκών παραγωγής σε αυτά αλλά και για αύξηση των προσόδων και επομένως και των φόρων που θα έπαιρνε από αυτά. Εντούτοις, το κράτος δεν μπόρεσε να πετύχει το σκοπό του αυτό άμεσα. Αυτό συνέβη γιατί λόγω της Ελληνικής Επανάστασης πολλοί από τις αποδόσεις των τσιφλικιών δεν μπορούσαν να υπολογιστούν και επομένως ήταν αδύνατη η εφαρμογή του συστήματος της εκμίσθωσης φόρων. Γι αυτό το λόγο σε πολλά μέρη και μέχρι και το 1238/1822-23 συνεχίστηκε από τους επόπτες το σύστημα της προσωρινής διοίκησης των τσιφλικιών και άλλων κτημάτων που είχαν κατασχεθεί από τον Αλή και τους γιους του. Οι επόπτες αυτοί που είχαν αναλάβει τα καθήκοντά τους από το 1235/1819-20, μέσα στο περιβάλλον αναρχίας που γέννησε η Ελληνική Επανάσταση, δεν μπορούσαν να υπολογίσουν όπως έπρεπε τις αποδόσεις των τσιφλικιών. Τελικά το 1237/1821-22 καθορίστηκαν σε κατάστιχο που δημιουργήθηκε οι εκτιμώμενες από τα τσιφλίκια αποδόσεις. Είναι φανερό ότι όσον αφορά το έτος αυτό λείπουν αρκετές εκτιμώμενες τιμές για τα επίπεδα των αποδόσεων (Πίνακας 3).

Οι προσπάθειες του κράτους για την αύξηση της παραγωγής των τσιφλικιών και επομένως και των φόρων στρέφονταν σε δυο κατευθύνσεις. Η πρώτη ήταν να

μετατρέψει τα τσιφλίκια σε ακόμα πιο επικερδείς μονάδες προχωρώντας σε αλλαγές στο σύστημα λειτουργίας. Τα έτη 1236/1820-21 και 1237/1821-22 τα τσιφλίκια διοικούνταν από κρατικούς υπαλλήλους. Τα τσιφλίκια και οι άλλες εκτάσεις των καζάδων Μοναστηρίου, Φλώρινας, Τζουμά Παζάρι – Τσαρσαμπά (Βελβενδός), Περλεπέ και Σερβίων είχαν δοθεί προσωρινά στη διοίκηση του γραμματικού της Πύλης Χουσεϊν Σακίρ Εφέντη· τα κτήματα των καζάδων Κορυτσάς, Μπεχλίστας, Χρούπιστας (Αργους Ορεστικού), Νεάπολης και Γκιολγκέστι [;] στον Εμίνη των Μεταλλείων Μουσταφά Εφέντη· ενώ τα κτήματα των περιοχών Οβά και Μπαγίρ [;] στα Τρίκαλα είχαν δοθεί στη διοίκηση του καπουτζίμπαση, του επικεφαλής της φρουράς της Υψηλής Πύλης Μεσούτ Αγά. Το 1237/1821-22 εξαιτίας του προχωρημένου της ηλικίας του, ο Χουσεϊν Σακίρ γύρισε στην Κωνσταντινούπολη και τα τσιφλίκια που είχε υπό τη διοίκησή του παραχωρήθηκαν στον Μουσταφά Εφέντη. Μετά τη μεταβίβαση αυτή, ζητήθηκε από τον Χουσεϊν Σακίρ να συντάξει ένα κατάστιχο για όλα τα έξοδα, τα έσοδα και άλλους λογαριασμούς που είχε κατά τη διάρκεια των καθηκόντων του ως επόπτης και να το παραδώσει στον Μουσταφά Εφέντη και επιπλέον να προβεί σε μια αναφορά γι αυτό στην Κωνσταντινούπολη. Εντωμεταξύ, ο Μεσούτ Αγάς που είχε αναλάβει την εποπτεία των τσιφλικιών της Οβά και του Μπαγίρ στα Τρίκαλα απολύθηκε γιατί κρίθηκε αποτυχημένος και στη θέση του διορίστηκε ο Σαλίχ Εφέντης. Ως δικαιολογία για την αποτυχία του φαίνεται πως ήταν το κατάστιχο που συνέταξε ο ίδιος για τις αποδόσεις των τσιφλικιών το 1236/1820-21, το οποίο δε θεωρήθηκε αξιόπιστο και η μη σύνταξη ανάλογου καταστίχου για το έτος 1237/1821-22⁹⁶.

Φαίνεται πως αυτή τη φορά σε εκτάσεις τσιφλικιών που δεν μπορούσαν να δοθούν για εκμίσθωση άρχισε να λειτουργεί ένα «σταθερό» σύστημα διοίκησης. Γενικά, οι συναντήσεις που γίνονταν στο Μοναστήρι μεταξύ κάποιων κοτζαμπάσηδων και του Εμίνη των Ναυπηγείων είχαν προετοιμάσει το έδαφος γι αυτό το σύστημα διοίκησης το οποίο ξεκίνησε να εφαρμόζεται σε περιοχές που η Ελληνική Επανάσταση είχε εξαπλωθεί. Από το Μάρτιο του 1238/1822-23 και μετά, 13 τσιφλίκια της περιοχής Οβά στο σαντζάκι των Τρικάλων τα οποία βρίσκονταν υπό το καθεστώς προσωρινής διοίκησης, πέρασαν στη μέθοδο του «σταθερής» καταβολής αντιτίμου 120.500 γροσίων⁹⁷. Ομοίως, 25 τσιφλίκια και μετόχια στους καζάδες Μοναστηρίου, Φλώρινας, Αστάροβας, Κορυτσάς, Κολόνιας, Kasriye (Καστοριάς) και

⁹⁶ MAD 8403, 41, 1238/1822-23.

⁹⁷ MAD 8403, 33, 1238/1822-23.

Νεάπολης πέρασαν στο σύστημα «σταθερής» καταβολής 196.000 γροσίων μετά από εξέταση των μέχρι τότε συνθηκών κάτω από τις οποίες λειτουργούσαν και των αποδόσεων που παρουσίαζαν. Τα καθορισμένα σταθερά ποσά θα εισπράττονταν από τους κοτζαμπάσηδες και επόπτες των κτημάτων σε δύο ισόποσες δόσεις τους μήνες Μάιο και Σεπτέμβριο και θα αποστέλλονταν στο θησαυροφυλάκιο του Αυτοκρατορικού Νομισματοκοπείου. Το κράτος υπό τον όρο να «φυλάσσονται και να προστατεύονται οι ραγιάδες» στα τσιφλίκια που περνούσαν στο καθεστώς της «σταθερής» καταβολής, είχε αποφασίσει το διορισμό ενός ή δύο μόνιμα εγκατεστημένων ατόμων για την επίβλεψη των τσιφλικιών· επίσης είχε αποφασιστεί η άμεση αλλαγή όσων εκ των ατόμων αυτών θα προέβαιναν σε παράνομες ενέργειες και ακόμα η διαδικασία αλλαγής να γίνεται λαμβάνοντας υπόψιν όχι μόνο τη γνώμη των κοτζαμπάσηδων αλλά και τις επιθυμίες του συνόλου των ραγιάδων των τσιφλικιών. Επίσης, η Πύλη επιθυμούσε να σταθεί εμπόδιο στους λεγόμενους φοροεισπράκτορες και φύλακες που στέλνονταν από τους τοπικούς διοικητές των καζάδων στα προαναφερθέντα τσιφλίκια, να μην τους δώσει την ευκαιρία της συγκέντρωσης των φόρων, να εξασφαλίσει την είσπραξη «του μεριδίου από τους φόρους» που αντιστοιχούσαν στους κατοίκους των τσιφλικιών και μόνο αυτού, αλλά και να μην επιδείξει ανοχή στη συλλογή των φόρων αυτών⁹⁸.

Μεγάλος αριθμός από τα τσιφλίκια και τα άλλα μούλκια των Τρικάλων και των γύρω περιοχών που δέχτηκαν τη επιρροή της Ελληνικής Επανάστασης λειτουργούσαν υπό το καθεστώς της προσωρινής διοίκησης αν και είχαν περάσει στο σύστημα της «σταθερής» καταβολής φόρων το έτος 1238/1822-23. Έτσι, μαζί με περισσότερα από 50 τσιφλίκια του σαντζακιού των Τρικάλων, πολλά καταστήματα, κονάκια, οικόπεδα, διαμερίσματα, καταλύματα χάνια και μποστάνια θα διοικούνταν προσωρινά από κρατικούς επόπτες⁹⁹. Τα τσιφλίκια των Τρικάλων είχαν αρχίσει βαθμιαία από το 1239/1823-24 να περνούν στο σύστημα εκμίσθωσης των φόρων. Για παράδειγμα, 13 τσιφλίκια που βρίσκονταν στην περιοχή Οβά του καζά της Λάρισας δόθηκαν το 1239/1823-24 προς εκμίσθωση αντί 145.000 γροσίων. Το ποσό της εκμίσθωσης αυξήθηκε το 1240/1824-25 σε 145.500 και το 1241/1825-26 σε 160.000

⁹⁸ MAD 8403, 41-42, 1238/1822-23.

⁹⁹ MAD 8403, 34-35, 1238/1822-23. Τα ακίνητα του Αλή Πασά και των γιων του στα Τρίκαλα και στις γύρω περιοχές τα οποία δέχτηκαν την επιρροή της Ελληνικής Επανάστασης και επομένως δεν μπόρεσαν αμέσως να περάσουν στο σύστημα της εκμίσθωσης των φόρων, ήταν περισσότερα απ' όσα υπολογίζονταν. Στη συγκεκριμένη περιοχή 119 τσιφλίκια ανήκαν στον Αλή και στους γιους του. Στα τσιφλίκια υπήρχαν συνολικά 2760,5 ζευγάρια ζώα. Επομένως είναι δυνατό να πούμε ότι το σύνολο των στρεμμάτων της γης των τσιφλικιών ήταν σχεδόν 110 χιλιάδες. (MAD 7675/1821-22).

γρόσια. Ομοίως, το 1240/1824-25 δόθηκαν προς εκμίσθωση φόρων 48 τσιφλίκια στον καζά των Τρικάλων αντί 120.000 γροσίων και 35 τσιφλίκια στην περιοχή Μπαγίρ του καζά της Λάρισας αντί 105.000 γροσίων. Από το 1241/1825-26 και μετά δημοπρατήθηκαν 25 τσιφλίκια που βρίσκονταν στον καζά της Λάρισας και το ποσό που συγκεντρώθηκε από τις δημοπρασίες το έτος αυτό έφτασε τα 90.000 γρόσια¹⁰⁰.

Από το 1238/1822-23 και μετά είχαν αρχίσει να δημοπρατούνται τα τσιφλίκια και κτήματα του Αλή Πασά και των γιων του τα οποία βρίσκονταν σε περιοχές εκτός των Τρικάλων. Φαίνεται ότι ένα μέρος των τσιφλικιών δόθηκε στους διοικητές των σαντζακιών. Για παράδειγμα, την πλειονότητα των τσιφλικιών και άλλων κτημάτων του σαντζακιού των Ιωαννίνων έλαβε ο διοικητής του σαντζακιού αυτού Ομέρ Πασάς. Το 1238/1822-23 στα Γιάννενα δόθηκαν στον Ομέρ Πασά αντί 208.000 γροσίων 135 τσιφλίκια, 1 χάνι και δύο χειμαδιά ενώ την ίδια στιγμή του είχε παραχωρηθεί και το δικαίωμα εισπραξής 9 μουκατάδων (φορολογικών εισοδημάτων). Οι μουκατάδες αυτοί τα έτη 1236/1820-21 και 1237/1821-22 βρίσκονταν υπό την εποπτεία των προσωρινών κρατικών υπαλλήλων, εντούτοις όταν καθορίστηκε επακριβώς η απόδοση κάθε τσιφλικιού αποφασίστηκε να δοθούν προς εκμίσθωση¹⁰¹. Το αντίτιμο της εκμίσθωσης ήταν 378.750 γρόσια. Το 1238/1822-23 οι μουκατάδες δημοπρατήθηκαν μαζί με 233 τσιφλίκια της Αυλώνας και των Ιωαννίνων· το συνολικό ποσό από τις δημοπρασίες έφτασε τα 777.250 γρόσια¹⁰². Το ποσό αυτό αυξήθηκε στα 935.261 γρόσια το έτος 1239/1823-24 ενώ το 1241/1825-26 παρέμεινε στα ίδια επίπεδα¹⁰³. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται τα κτήματα που κατασχέθηκαν από τον Αλή Πασά και τους γιους του στα διάφορα σαντζάκια το έτος 1238/1822-23, τα ποσά των εκμισθώσεων καθώς και οι αλλαγές σε αυτά μέσα στα χρόνια που ακολούθησαν¹⁰⁴.

¹⁰⁰ MAD 8403, 64-99, 1239-42/1823-27.

¹⁰¹ Είχε αποφασιστεί η προσωρινή εκμετάλλευση από την πλευρά των διοικητών των σαντζακιών και των εποπτών των κτημάτων 7 άλλων μουκατάδων που κατασχέθηκαν απ' τον Αλή Πασά και τους γιους του (HH 26467/ 1238/1822-23).

¹⁰² MAD 8403, 32, 1238/1822-23.

¹⁰³ MAD 8403, 55-63, 1239-41/1823-26.

¹⁰⁴ MAD 8403, 2-119, 1238-42/1822-27.

Πίνακας 5

Τα τσιφλίκια του Αλή Πασά και των γιων του τα οποία δόθηκαν προς εκμίσθωση και τα ποσά για τα οποία δημοπρατήθηκαν (1238-41/1822-26)

Τόπος τσιφλικιού	Αριθμ. τσιφλικιού	Ποσό δημοπράτησης κατά έτος			
		1238	1239	1240	1241
Γιάννενα	135	208.000	-	-	-
Γιάννενα	56	115.500	-	-	-
Αυλώνα	42	75.000	-	-	-
Γιάννενα	7	37.000	47.000	-	-
Ελασσόνας	25	49.139	78.500	-	-
Άρτα	94	117.350	175.000	-	-
Τρίκαλα	48	-	-	120.000	-
Λάρισα (περιοχή Οβά)	13	-	145.000	145.200	160.000
Λάρισα (περιοχή Μπαγίρ)	35	-	-	105.000	120.000
<u>Λάρισα (περιοχή Οβά)</u>	<u>28</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>90.000</u>

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, το κράτος προχώρησε σε διαφορετικό σύστημα διοίκησης των κατασχεμένων κτημάτων, όμως εργάστηκε και για τη δημιουργία των συνθηκών αυτών που ήταν απαραίτητες για το πέρασμα στο σύστημα της εκμίσθωσης των φόρων. Και αυτό διότι το σύστημα της εκμίσθωσης θεωρείτο η κατάλληλη μέθοδος για την αύξηση των εισοδημάτων από τη φορολογία στα τσιφλίκια και την καλυτέρευση της οικονομικής κατάστασης των ραγιάδων. Τελικά φαίνεται να καταγράφεται με τον καιρό μια αύξηση στα εισοδήματα των τσιφλικιών που πέρασαν στο σύστημα της εκμίσθωσης φόρων. Για παράδειγμα, ενώ το 1238/1822-23 233 τσιφλίκια και 9 μουκατάδες στα Γιάννενα, την Αυλώνα και γύρω περιοχές δημοπρατήθηκαν έναντι 777.250 γροσίων¹⁰⁵, το επόμενο έτος το ποσό αυτό είχε αυξηθεί σε 935.261 γρόσια¹⁰⁶. Η αύξηση των εισοδημάτων από τις εκμισθώσεις των φόρων μέσα στο χρόνο φαίνονται και στα ποσά του Πίνακα 5.

¹⁰⁵ MAD 8403, 32, 1238/1822-23.

¹⁰⁶ MAD 8403, 63, 1238/1822-23.

Στόχος των προσπαθειών του κράτους για την αναδιοργάνωση των τσιφλικιών ήταν πρώτα απ' όλα η εξάλειψη των δυσάρεστων συνθηκών μέσα σε αυτά καθώς και η επιστροφή των κατοίκων που είχαν εγκαταλείψει τους τόπους τους μέσα στο περιβάλλον χάους και αναρχίας. Γι αυτό το σκοπό, την εποχή του Αλή Πασά είχε ζητηθεί η εξομάλυνση των συνθηκών βαριάς φορολογίας¹⁰⁷. Διότι ο λαός μετά και την καταβολή των κανονικών φόρων (δεκάτη κτλ) ήταν υποχρεωμένος να παραχωρεί στον Αλή Πασά και το 1/3 της παραγωγής και αυτό βάραινε υπερβολικά τους αγρότες. Η δημιουργία των συνθηκών που θα διασφάλιζαν την επιστροφή των ραγιάδων στα τσιφλίκια που είχαν εγκαταλειφθεί, ήταν μια πολύ σημαντική δουλειά που έπρεπε να γίνει για το λαό των τσιφλικιών. Μ» αυτό το σκοπό, αρχικά χρειαζόταν να γίνει ανοικοδόμηση των σπιτιών και άλλων κτηρίων που είχαν καταστραφεί καθώς και εφοδιασμός τους με ζώα, επομένως χρειαζόταν να εξασφαλιστούν οι πόροι. Και επειδή το κράτος δεν μπορούσε να καλύψει τους πόρους αυτούς από το θησαυροφυλάκιό του, αποφασίστηκε να δημοπρατούνται τα κτήματα αυτά για μεγάλο χρονικό διάστημα. Χάρη σ' αυτό, το κράτος θα πετύχαινε το σκοπό ανοικοδόμησης των τσιφλικιών χωρίς άμεσες δαπάνες. Το 1238/1822-23 με την ανάληψη από τον κρατικό φοροεισπράκτορα της Θεσσαλονίκης Μουσταφά Αγά 4 χωριών και 16 τσιφλικιών τα οποία είχαν κατασχεθεί από τον Αλή Πασά και τους γιους του, ο προαναφερθείς σκοπός επετεύχθη. Στις αρχές, το αντίτιμο της δημοπράτησης κινούταν σε χαμηλά επίπεδα γιατί θεωρείτο ότι το άτομο που θα αναλάμβανε τη διοίκηση, λαμβάνοντας υπόψη το πλεονέκτημά του αυτό, θα εργαζόταν για την ανοικοδόμηση του τσιφλικιού και έτσι θα αυξανόταν και η απόδοση τα επόμενα χρόνια. Έτσι, τα αντίτιμα για την εκμίσθωση των φόρων στα τσιφλίκια του καζά της Βέροιας τα έτη 1238-41/1822-25 είχαν καθοριστεί με τη σειρά 50, 60, 70 και 100 χιλιάδες γρόσια. Το 1242/1826-27 όμως, σύμφωνα με τα δεδομένα που θα εμφανίζονταν, θα γινόταν νέος καθορισμός των αντιτίμων¹⁰⁸. Με αφορμή το παράδειγμα αυτό, μπορούμε να πούμε ότι το κράτος αρκούσαν πιο πολύ στο να κάνει αλλαγές στο μηχανισμό διοίκησης από το να επιδιώκει ενεργά την καλύτερευση της οικονομικής κατάστασης των κατόχων των τσιφλικιών.

Το κράτος, με σκοπό να εξασφαλίσει την αύξηση αποδόσεων φόρων και παραγωγής στα τσιφλίκια που κατασχέθηκαν από τον Αλή Πασά και τους γιους του, εργάστηκε για την επιβολή σαφών κανονισμών στη διοίκηση των περιοχών αυτών.

¹⁰⁷ Ayniyyat Defterleri 610, 77, 1236/1820-21.

¹⁰⁸ MAD 8403, 43, 1238/1822-23.

Ειδικότερα, όποια μέθοδος και να εφαρμοζόταν στη διοίκηση έπρεπε να υιοθετηθεί, όλοι οι κρατικοί υπάλληλοι έπρεπε να εργαστούν για την προστασία των ραγιάδων καθώς και τη μεταφορά και εγκατάσταση τους στη γη που έμεναν πριν, δεν έπρεπε να ζητηθεί τίποτα παραπάνω από το λαό των τσιφλικιών πέρα από τις καθορισμένες εισφορές και απαιτούνταν να δοθεί μεγάλη προσοχή στο θέμα της παρεμπόδισης όσων θα επιχειρούσαν να πράξουν ενάντια σε όλα τα παραπάνω. Σε αυτή τη βάση, όσοι αποκτούσαν τη διοίκηση των τσιφλικιών και των μουκατάδων καταβάλλοντας μεγαλύτερο αντίτιμο, επιφορτίζονταν και με το απαραίτητο πιστοποιητικό του σαράφη, του αργυραμοιβού. Όσοι δε ενεργούσαν σύμφωνα με τους όρους αυτούς απομακρύνονταν από τα καθήκοντά τους. Για παράδειγμα, το 1238/1822-23 ο διοικητής των Ιωαννίνων Ομέρ Πασάς που εκμεταλλευόταν τις εκτάσεις των Ιωαννίνων και της Αυλώνας, δεν εισηγήθηκε αύξηση του αντιτίμου και επειδή δεν εξασφάλισε το πιστοποιητικό του αργυραμοιβού, στη θέση του διορίστηκε ο Αλή Τζεβάτ Πασάς που είχε καταβάλει 125 χιλιάδων γρόσια παραπάνω¹⁰⁹. Ομοίως, τα τσιφλίκια των καζάδων Λάρισας, Φαρσάλων, Ερμιγέ και Βελεστίνου δόθηκαν στον Μεχμέτ Αγά που προσέφερε 100 χιλιάδες γρόσια παραπάνω για το ποσό της εκμίσθωσης. Με την αύξηση αυτή το αντίτιμο για την εκμίσθωση των φόρων στα τσιφλίκια αυτών των καζάδων έφτασε τα 841.500 γρόσια¹¹⁰. Το κράτος στηριζόταν στην πεποίθηση ότι κάθε χρόνο θα αυξάνονταν τα αντίτιμα των εκμισθώσεων των φόρων για τις εκτάσεις και τα άλλα περιουσιακά στοιχεία, ότι θα καλυτέρευαν με τον καιρό οι συνθήκες στα τσιφλίκια και σε συνάρτηση με αυτό ότι θα αυξανόταν η απόδοση. Η ετήσια περίοδος εκμίσθωσης φόρων στα τσιφλίκια άρχιζε το Μάρτιο κάθε έτους και διαρκούσε μέχρι τον Φεβρουάριο του επόμενου χρόνου. Επειδή η παροχή κεφαλαίου και σπόρων στους ραγιάδες γινόταν το Νοέμβριο, καταβαλλόταν μια προσπάθεια το όργωμα των τσιφλικιών να μην καθυστερεί τη διαδικασία της εκμίσθωσης των φόρων. Τα επόμενα χρόνια συνεχίστηκε η διοίκηση των κατασχεμένων από τον Αλή και τους γιους του τσιφλικιών με τις ίδιες μεθόδους.

Περίληψη και Συμπέρασμα

Από τις αρχές του 18^{ου} αιώνα, παράλληλα με την αποδυνάμωση της οθωμανικής κρατικής εξουσίας στα Βαλκάνια, η παρουσία των τοπικών ηγεμόνων

¹⁰⁹ MAD 8403, 63, 1238/1822-23.

¹¹⁰ MAD 8403, 103, 1242/1826-27.

άρχισε να αποκτά μια βαρύτητα και με τον καιρό οι ηγεμόνες αυτοί εξελίχθηκαν σε ισχυρούς διοικητές των περιφερειών τους. Οι ισχυροί αυτοί άνδρες, ιδιοποιούμενοι την περιορισμένη και από το κράτος προερχόμενη εξουσία τους, άρχισαν να μην εκτελούν τις υποχρεώσεις τους απέναντι στο Σουλτάνο. Μια από τις περιοχές όπου ένα τέτοιο περιβάλλον ήταν πασιφανές, ήταν η Αλβανία. Ήταν φανερό ότι οι Αλβανοί σπαχήδες και άλλοι διοικητές, μη εκτελώντας τις διαταγές της Πύλης, έκαναν κατάχρηση των καθηκόντων τους και έτσι ενίσχυαν την πολιτική και οικονομική τους δύναμη. Το κράτος διαρκώς προσπαθούσε να καταπολεμά τέτοιου είδους τοπικούς ηγεμόνες εντούτοις υπήρχαν ζητήματα που περιόριζαν την καταπολέμηση αυτή. Ειδικότερα σε περιόδους πολέμων, το κράτος υποχρεωνόταν να ζητά τη βοήθεια αυτών των ηγεμόνων. Επιπλέον, το κράτος είχε ανάγκη τους δυνατούς τοπικούς άρχοντες για τη συγκέντρωση των φόρων και τη διασφάλιση της τάξης. Έτσι, σ' ένα περιβάλλον σαν κι αυτό, δεν στάθηκε δυνατό να αποτραπεί η άνοδος ενός τοπικού άρχοντα, του Αλή Πασά που δρούσε ως διοικητής ενός ημιανεξάρτητου κράτους στην περιοχή του.

Ο Αλή Πασάς, πρόσωπο άπληστο, μνησικάκο και αδίστακτο, επιχείρησε με κάθε μέσο να αυξήσει την επιρροή του στα όρια της περιφέρειάς του· εργάστηκε σκληρά για την επίτευξη των στόχων του χωρίς να φέρει σε ρίζη τις σχέσεις του με το Σουλτάνο. Χωρίς να διαλύσει τις μακροχρόνιες σχέσεις του με την κεντρική εξουσία, εξασφάλισε τη διάρκεια της δικής του εξουσίας μέσα στο χρόνο με ρουσφέτια και δώρα που συνεχώς στέλνονταν στην Κωνσταντινούπολη και συμμετοχή σε εκστρατείες στο όνομα του κράτους. Ακόμη, κάτω από τις συνθήκες αυτές, επιτιθέμενος κάθε φορά που έβρισκε την ευκαιρία σε γειτονικές του περιοχές, ο Αλή πέτυχε να γίνει σε μεγάλο βαθμό ο μόνος διοικητής μιας ευρείας γεωγραφικής περιφέρειας. Η δύναμή του δεν περιοριζόταν μόνο στο πολιτικό επίπεδο. Ο Πασάς παράλληλα, απέκτησε εκατοντάδες τσιφλίκια και προσοδοφόρα κτήματα καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του. Η ανάληψη σημαντικών θέσεων από τους γιους του αύξησε ακόμα πιο πολύ την εξουσία του. Ο Τεπελενλής χρησιμοποιούσε πάντα τη δύναμη και τη θέση του προς όφελός του, λεηλατούσε με κάθε ευκαιρία τις γύρω περιοχές υποκινούμενος από την αστείρευτη απληστία του, αποσπούσε εισοδήματα και δυσβάσταχτους φόρους από τους ραγιάδες που εργάζονταν στα τσιφλίκια· με παρόμοιες μεθόδους και οι γιοι του απέκτησαν περιουσία μεγάλης αξίας. Υπό την κάλυψη της πολιτικής και οικονομικής αυτής δύναμης, ο Αλή Πασάς είχε καταφέρει να αντιστρέψει σχεδόν τελείως ή να αποφύγει με διάφορες δικαιολογίες τις διαταγές

της Κωνσταντινούπολης. Ο Σουλτάνος που προβληματιζόταν έντονα για την ολοένα αυξανόμενη δύναμή του Αλή, με τη βοήθεια ορισμένων προσκείμενων προς αυτόν ατόμων, αποφάσισε την εξόντωσή του και σχεδίασε επιχειρήσεις εναντίον του.

Μετά από αυτό, ο Αλή Πασάς, και ενώ έριξε στη μάχη όλους του τους στρατιώτες ο αριθμός των οποίων έφτανε τις 40.000, δεν μπόρεσε να επικρατήσει. Ο Αλή, σε σύντομο χρονικό διάστημα εγκαταλείφθηκε από την πλειονότητα όσων βρίσκονταν στο πλευρό του, ακόμα και από τους γιους του. Στην πραγματικότητα, η δύναμη του Αλή στηριζόταν σε μεγάλο βαθμό από το Αλβανικό στοιχείο· το σύνολο των διοικητών ήταν Αλβανοί αλλά παρόλα αυτά, ο ίδιος δεν κατάφερε να εξασφαλίσει σημαντική υποστήριξη από τους Αλβανούς και αφέθηκε μόνος. Διότι η δύναμή του στην λαϊκή βάση ήταν αρκετά μικρή. Όντας ιδιοκτήτης μεγάλων εκτάσεων, εκμεταλλεύτηκε απάνθρωπα και για χρόνια τους ραγιάδες που εργαζόνταν στα τσιφλίκια και έτσι είχε επέλθει μεγάλο ρήγμα μεταξύ αυτού και του λαού. Και αυτός όπως όλοι οι μεγάλοι δικτάτορες, είχε πιστέψει πολύ περισσότερο στο χρήμα απ' ότι στο λαό. Είχε πλουτίσει αλλά με κόστος την οικονομική επιδείνωση μεγάλου μέρους του λαού. Ο Αλή Πασάς που συσσώρευε ασταμάτητα μεγάλη περιουσία, δεν έδωσε καμία ευκαιρία στους ανθρώπους του περιβάλλοντός του να αποκτήσουν πλούτο. Οι άνθρωποι που δούλευαν δίπλα του ήταν απλώς υπηρέτες με κάποιο μισθό. Ακόμα και οι αξιωματούχοι και οι σύμβουλοί του δεν μπόρεσαν να βρουν την ευκαιρία να αποκτήσουν κτήματα. Έτσι, κάτω από αυτές τις συνθήκες, ήταν αρκετά δύσκολο να βρει υποστήριξη από μεγάλο μέρος του λαού. Μόνο οι Έλληνες που ετοιμάζονταν για επανάσταση υποστήριξαν τον Πασά. Τελικά, κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων εναντίον του Αλή, ξεκίνησε και η Ελληνική Επανάσταση. Ο Αλή έτρεφε την ελπίδα ότι θα πετύχει η Ελληνική Επανάσταση και ότι θα σωθεί και ο ίδιος από αυτό όμως αν και αντιστάθηκε για πολύ καιρό στην πολιορκία του κάστρου όπου είχε κλειστεί, δολοφονήθηκε στα 1822 και η περιουσία του κατασχέθηκε από το κράτος. Στο σημείο αυτό, θα μπορούσαμε να σκεφτούμε ότι στην πραγματικότητα η έλλειψη σημαντικής υποστήριξης της φαινομενικά πανίσχυρης δύναμης του Αλή από το λαό, έπαιξε σημαντικό ρόλο στην αποτυχία αντίστασής του.

Αν και ο Αλή Πασάς απέκτησε καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του πλούτο που αντιστοιχούσε σε τεράστιες εκτάσεις, στην πραγματικότητα δεν επιχείρησε ποτέ να εφαρμόσει σταθερές οικονομικές πολιτικές που θα ενίσχυαν την οικονομική ανάπτυξη των περιοχών που είχε στην κατοχή του. Ακόμη κι αν στην εποχή του ήταν ανεπτυγμένη η εμπορική δραστηριότητα στα Γιάννενα και τις γύρω περιοχές, ο Αλή

έπρεπε να εξασφαλίζει σημαντικά εισοδήματα από τους εμπόρους που στήριζαν το εμπόριο. Επίσης η στάση του Αλή γίνεται αντιληπτή και μέσα από την καταστροφή των γύρω περιοχών που έφεραν την όποια ανησυχία σχετικά με την ολοένα μεγαλύτερη συγκέντρωση πλούτου στην περιφέρεια του ή μέσα από άλλες παράνομες ενέργειες. Ο Αλή αντί να λαμβάνει μέτρα που θα έστρεφαν όλες τις προσπάθειες του λαού στην παραγωγή και αντί να ηγείται της ανάπτυξης αγροτικών, εμπορικών και βιομηχανικών δραστηριοτήτων, μετατρέποντας σε τσιφλίκια πολλά χωριά και υποχρεώνοντας τους κατοίκους σε καθεστώς δουλοπαροικίας, προχώρησε στην εξασφάλιση για τον εαυτό του εισοδημάτων μεγαλύτερης αξίας από την αξία των παραγόμενων από τη γεωργία προϊόντων. Και οι ευρείες ενέργειες ανοικοδόμησης που έκανε αποσκοπούσαν στη δημιουργία άνετου γι αυτόν περιβάλλοντος ή ακόμη περισσότερων εισοδημάτων. Γρήγορα, μαζί με την καταπιεστική προς το λαό στάση του, ο έλεγχος πολλών πηγών που εξασφάλιζαν εισοδήματα και η παράνομη ιδιοποίηση μεγάλου μέρους από το κέρδος που παραγόταν, αποτέλεσαν ένα σημαντικό εμπόδιο για την ανάπτυξη οικονομικά αποδοτικών δραστηριοτήτων στην περιοχή.

Παράρτημα 1

Δαπάνες που έγιναν από το Σερασκέρη Πασά το μήνα Τζεμαζιγελάχιρ του έτους 1236 (Μάρτιος 1821)

<u>Είδος δαπάνης</u>	<u>Ποσό (γρόσια)</u>
Αξία πολεμοφοδίων που αγοράστηκαν στα Τρίκαλα από τον διοικητή των οπλουργών	363
Χρήματα που δόθηκαν στον ακόλουθο κετχουντά της εξωτερικής περιουσίας του Παλατιού, ο οποίος μετέφερε φερμάνι στο εγιαλέτι της Ρούμελης	1.000
Χρήματα που δόθηκαν σε Τάταρο απεσταλμένο στο διοικητή των στρατευμάτων της Πρέβεζας	100
Μισθοί γιατρών και διερμηνέων	2.400
Χρήματα που δόθηκαν για τα οδοιπορικά υπαλλήλου απεσταλμένου στην Κωνσταντινούπολη	1.500
Χρήματα που δόθηκαν σε άτομο που μετέφερε αιτήματα του αγιάνη Κιοστεντίλ	100
Αξία αγορασθέντων μουλαριών (54x200 γρόσια)	10.800
Αξία αγορασθέντων προμηθειών για τα μουλάρια που στάλθηκαν από τη Θεσσαλονίκη	1.280
Χρήματα που δόθηκαν στον αρχιμάγειρα	100
Χρήματα που δόθηκαν σε άτομο που μετέφερε λινοστολές και ροδόνηρο από τον Χασίμ Μπέη των Ιωαννίνων	100
Χρήματα που δόθηκαν στον Μεχμέτ Μπέη από τον Μουχτάρ Πασαζαντέ	2.000
Χρήματα που δόθηκαν για οδοιπορικά σε Τάταρο για να μεταφέρει τον Μαχμούτ Μπέη στην Άγκυρα	750
Χρήματα που δόθηκαν σε άτομο για να μεταφέρει από το διοικητή των Ιωαννίνων Ισμαήλ Μπέη εξοπλισμένο άλογο	400
Ποσό που δόθηκε στο βαλή της Θεσσαλονίκης Χουσεΐν Πασά και περιείχε τους μισθούς των στρατιωτών του στρατού των Ιωαννίνων	150.000

Χρήματα που δόθηκαν σε άτομο που μετέφερε την είδηση της κατάκτησης και παράδοσης του παράκτιου της λίμνης χωριού Ουρουστούμ	1.500
Αξία του αγορασθέντος για τις εστίες των στρατιωτών σίδερου και ξύλου	127
Χρήματα που δόθηκαν σε δύο τραυματισμένους πυροβολητές	50
Ποσό που δαπανήθηκε για την αγορά βομβών	390
Χρήματα που δόθηκαν σε άτομο που είχε αναλάβει την ανοικοδόμηση φτωχών περιοχών και δρόμων της Άρτας	1.000
Χρήματα που δόθηκαν στο βαλή της Πελοποννήσου Μαχμούτ Πασά	25.000
Μισθός αρχιμάγειρα	500
Χρήματα για τους πυροβολητές, οδηγούς και βομβιστές	800
Χρήματα που δόθηκαν στο φύλακα των όπλων του Σερασκέρη Πασά	2.500
Δώρο στον αρχιστράτηγο Ομέρ Πασά	10.000
Χρήματα που δόθηκαν σε Τάταρο και βοηθούς του για τη μεταφορά θησαυρών στην Κωνσταντινούπολη	300
Χρήματα που δόθηκαν στον σεκμπάνμπαση καταγόμενο από την Πρίστινα Ιμπραήμ Μπέη	500
Χρήματα που δόθηκαν από το Σερασκερη Πασά στους πυροβολητές κατά την επίσκεψή του στα οχυρά	700
Οφειλές 3 μηνών στους βεζίρηδες των Ιωαννίνων και στον Ισμαήλ Πασά	225.000
Μισθός 3 μηνών του Μαχμούτ Πασά	150.000
Μισθός 3 μηνών του διοικητή της Ναυπάκτου Χασάν Πασά	150.000
Αξία εφοδίων και τροφίμων δέκα ημερών που δόθηκαν στον Σερασκέρη Πασά μετά την άφιξή του στα Τρίκαλα από τον αρχηγό αποθηκάριο Κιλερτζίαγα	2.164
Χρήματα που δόθηκαν στο γραφιά Αμπντουλάχ Εφέντη	1.000
Χρήματα που δόθηκαν στον Ζαΐμ Αγά που διέφυγε τη φυλάκιση από τον Τεπελενλή	500
Χρήματα που δόθηκαν από το Σερασκέρη Πασά στον αρχηγό του ιππικού Σιλαχτάραγα κατά την επίσκεψή του στο οχυρό	1.300
Χρήματα που δόθηκαν σε άτομο που μετέφερε σφαίρες από τον Χασάν Πασά	200

Δώρο στο βαλή της Πελοποννήσου Μεχμέτ Πασά	50.000
Χρήματα που δόθηκαν στους παπλωματάδες που εξόπλισαν τα δωμάτια	10
Ποσό που δαπανήθηκε για την αγορά καντηλιών, σκουπών και κουταλιών για το σουλτανικό γραφείο	11
Αξία εφοδίων 18 ημερών	15.735
Άλλα έξοδα	47.999
<u>Σύνολο</u>	<u>858.179</u>

Συντομογραφίες:

BOA: Başbakanlık Osmanlı Arşivi (Οθωμανικό Πρωθυπουργικό Αρχείο-Κων/πολη)
MAD: Maliyeden Müdevver Defterler (Γενικά Οικονομικά Κατάστιχα)
HH: Hatt-I Hümayûn (Αυτοκρατορικό Διάταγμα)
Cev. Dah. : Cevdet-i Dahiliye (Αρχεία Εσωτερικών Υποθέσεων)
D.BŞM.MHF: Baş Muhasebe Kalemi; Muhallefat Defterleri (Αυτοκρατορική Λογιστική Υπηρεσία: Κληρονομικά Κατάστιχα)